સત્સંગ ભજનાવળી

પ્રસિદ્ધ કવિઓનાં ભજનો.

સંગ્રહ કરી છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા.

ગુલાબચંદ દામોદર આર્ય.

દેસાઇની પોળ

ખાડીઆ : અમદાવાદ.

સંવત	સૃષ્ટિ સંવત	દયાનંદાબ્દ
૧૯૮૭	૧૯૭૨૯૪૯૦૩૧	૧૦૭
આવૃત્તિ બીજી		પ્રત ૨૦૦૦

શ્રી સૂર્યપ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં પટેલ મૂળચંદભાઈ ત્રીકમલાલે

છાપી. ઠેકાણું-પાનકોર નાકા—અમદાવાદ.

કિંમત ૦-૧-૬

ધર્મનાં દશ લક્ષણો.

ધૃતિઃ ક્ષમા દમોઽસ્તેયં શૌચમિન્દ્રિય નિગ્રહ ।
ધીર્વિદ્યા સત્યમક્રોધો દશકં ધર્મ લક્ષણમ્ ॥

૧ ધૃતિઃ=ધિરજ રાખવી.

૨ ક્ષમા=શીલતા, સહન શક્તિ.

૩ દમઃ=તપ કરવા, મનને કાબુમાં રાખવું.

૪ અસ્તેયં=ચોરી, છળ કપટ ન કરવાં.

૫ શૌચમ્=મન તથા શરીરની શુદ્ધતા.

૬ ઇંદ્રિય નિગ્રહ=વિષય અને વ્યસનો તજવાં.

૭ ધીઃ=બુદ્ધિને પવિત્ર રાખવી.

૮ વિદ્યા=તમામ યથાર્થ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી.

૯ સત્યમ્=સત્યનું પાલન કરવું.

૧૦ અક્રોધ=ક્રોધ ન કરવો.

સત્સંગ-ભજનાવળી.

નમસ્તે સતે તે જગત્કારણાય,
નમસ્તે ચિતે સર્વ લોકાશ્રયાય,
નમોઽદ્વૈત તત્વાય મુક્તિ પ્રદાય
નમો બ્રહ્મણે વ્યાપિને શાશ્વતાય ॥૧॥

હંમેશાં રહેવાવાળા હે જગતના કારણ રૂપ! તેને મારા નમસ્કાર છે, સર્વ લોકના આશ્રય ચેતન સ્વરૂપ! તને અમારા પ્રણામ છે, કેવળ એક મુક્તિ પ્રદાતા! તને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ, અને હે સર્વવ્યાપી નિત્યબ્રહ્મ! તને અમારા પ્રણામ છે. ૧

ત્વમેકં શરણ્યં ત્વમેકં વરેણ્યં
ત્વમેકં જગત્પાલકં સ્વપ્રકાશમ્ ।
ત્વમેકં જગત્કર્તૃ પાતૃ પ્રહર્તૃ,
ત્વમેકં પરં નિશ્ચલં નિર્વિકલ્પમ્ ॥૨॥

પ્રભો! તું જ અમારી રક્ષા કરવાવાળો છે. તું જ શ્રેષ્ઠ છે, તું જ જગતનો પાલક અને સ્વપ્રકાશક છે. હે પરમાત્મન્! તું

એક જ જગતકર્તા રક્ષક, અને સંહાર કર્તા છે. તું એક જ સાથી મહાન્, અચળ અને વિકાર રહિત છે. ૧૨

ભયાનાં ભયં ભીષણં ભીષણાનાં,
ગતિઃ પ્રાણિનાં પાવનં પાવનાનામ્ ।
મહોચ્ચૈઃ પદાનાં નિયન્તૃ ત્વમેકં
પરેષાં પરં રક્ષણં રક્ષણાનામ્ ॥૧૩॥

હે પરમાત્મન્ ! તું ભયાનકને પણ ભયભીત કરનારો છે. ભીષણોને પણ ડરાવવાવાળો છે. તું જ અમારી ગતિ છે, અને પવિત્રોને પણ પવિત્ર કરવાવાળો તું જ છે. આપ મહારાજાના પણ મહારાજા છો, પરથી પણ પર છો, અને રક્ષા કરવાવાળાનો પણ તું રક્ષક છે. ૧૩

વયં ત્વાં સ્મરામો વયં ત્વાં ભજામો,
વયન્ત્વાં જગત્સાક્ષિરૂપં નમામઃ ।
સદેકં નિધાનં નિરાલમ્બમીશમ્,
ભવામ્ભોધિપોતં શરણ્યં વ્રજામઃ ॥૧૪॥

હે પરમાત્મન્ ! અમે આપનું જ સ્મરણ કરતા રહીએ. આપનું જ ભજન કરીએ અને આપને જ જગત્‌ના સાક્ષિ જાણીને પૂજીએ. આપ એક છો, આપ બધાના આધાર છો અને તારો પોતાનો આધાર તું પોતે જ છે. સંસારસમુદ્રમાં રક્ષા કરવાવાળું વહાણ તું જ છે. હે પ્રભુ ! અમે તને જ પ્રાપ્ત કરીએ. ૧૪

ન તસ્યં કશ્ચિત્ પતિરસ્તિ લોકે
નચેશિતા નૈવ ચ તસ્ય લિંગમ્ ।
સ કારણં કરણાધિપાધિપો,
ન ચાસ્ય કશ્ચિત્ જનિતા ન ચાધિપઃ ॥૧૫॥

પ્રભો ! તમારૂં આ લોકમાં કોઈ પાલક નથી કે કોઈ શાશક નથી. તમારી કોઈ મૂર્તિ નથી. તું કારણોનો પણ કારણ છે. તારો કોઈ ઉત્પાદક નથી. અગર તારો કોઇ સ્વામી નથી. ૧૫.

ત્વમેવ માતા ચ પિતા ત્વમેવ,
ત્વમેવ બન્ધુશ્ચ સખા ત્વમેવમ્ ।
ત્વમેવ વિદ્યા દ્રવિણં ત્વમેવ,
ત્વમેવ સર્વં મમ દેવદેવ ॥૧૬॥

ભગવન્ ! તુજ અમારાં માતાપિતા છે. તુંજ અમારો બંધુ અને મિત્ર છે, તુંજ અમારી વિદ્યા અને ધન છે. હે નાથ ! તુંજ અમારૂં સર્વસ્વ છે, અને તુંજ અમારો પૂજનીય-ઉપાસનીય દેવ છે. તારે બદલે અમો ભુલથી પણ બીજા કોઇનું પૂજન કરીશું નહિ. ૧૬

તમીશ્વરાણાં પરમંમહેશ્વરં,
તં દેવતાનાં પરમં હિ દૈવતમ્ ॥
પતિં પતિનાં પરમં પરસ્તાદ્,
વિદામ દેવં ભુવનેશમીડયમ્ ॥ ૭॥

પ્રભો ! તું મહેશ્વરોનો પણ મહેશ્વર છે. તું દેવતાઓનો પણ પરમ પૂજ્ય દેવ છે તું પતિઓનો પણ અધિપતિ છે. હે સર્વ જગત્‌ના શાસક ! અમે તારી સ્તુતિ તથા ઉપકારોનુ ગાયન અને ચિન્તવન સદા કરતા રહીએ.

ગાયત્રી મન્ત્રઃ

ઓં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ, તત્સવિતુ-
ર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ ।
ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ॥

ગાયત્રી સ્તવન ભજન (૧)
(ભૈરવી, કાનરો)

ઓંકાર તું ઉત્તમનામી,
વેદ-સિન્ધુને સુધાસાર,
અ,ઉ,મ્, ત્રણ અક્ષરધામી-ઓં.

વિરાટ્, અગ્નિ, વિશ્વ અકારે,
વાયુ. હિરણ્યગર્ભ, ઉકારે,
ઇશ્વર, આદિત્ય પ્રજ્ઞ મકારે,
છો વિધવિધ અભિધાની.-૧

જીવન-પ્રાણ ચરાચરને ભૂઃ
સૌખ્યસ્વરૂપી ભુવઃ સ્વયંભૂ,
સ્વર્મોક્ષજનક, વ્યાપક સૌમાં,
છો ત્રિભુવનના સ્વામી.-૨

જગદુત્પાદક તને દેવને,
સ્તુતિયોગ્ય તુજ દિવ્ય તેજને,
ધારણ કરીએ ભક્તો સર્વે,
ધ્યાને અંતર્યામી.—૩

જ્ઞાનસૂર્ય ! તું પ્રેર અમારી,
બુદ્ધિ-ચક્ષુને સત્પથ વાળી.
બંધન-રાત્રિ દઇએ ટાળી,
મુક્તિ-ઉષાને પામી.—૪

ભજન (૨)

વેદ ધર્મના વીરપૂજકનું હૃદય ધબકજોરે
હાં રે હાં હૃદય ધબકજોરે,
સ્વધર્મ સેવાનું શુભ શોણીત રગરગ વહેજોરે, વેદ ધર્મના૦

ધર્મે આપણો સત્ય સનાતન વેદ હતો ભાઈ,
પોપ ભાગ્યથી થઈ અનર્થો આંધી છવરાઈ,
નવા નવા બહુ પંથો નીકળ્યા થઈ અંધાધુની.
વહેંમ, રૂઢિને સ્વાર્થથી આંખો અંધ બની સહુની,
ધર્માચાર્યે માંડી બેઠા દુકાન નીજ નીજની,
ઇશ્વરની મુર્તી વેચાવા માંડી પૈ પૈની,
અનર્થ એવા અનેક થાતા અસહ્ય આ જગમાં,
દયાનંદના ઉગ્ર તાપથી ભસ્મ થયા પળમાં.

ભજન (૩)

મેરી નૈયા લગાઓ જગતપિતા.
બિપતાસે મુઝે બચાઓ જગતપિતા. મેરી૦
આન પડી મઝ ધારમેં નૈયા તુમ બિન પ્રભુ નહિ કોઇ ખવૈયા;
તુમહી હો એક ધીર ધરૈયા. ટુક કરૂણા હસ્ત બઢાઓ. જગ૦
મૈં મુરખ મતિમંદ અનારી, આનપડા પ્રભુ શર્ણ તુમ્હારિ;
વિદ્યા ભક્તિકા મૈં હું ભિખારી, વિદ્યાદાન દીલાઓ, જગ૦
વિદ્યા હીન હુવા યહ બાલક, દીનાનાથ તુમ દીનોકે પાલક;
પોષક રક્ષક ઓર કૃપાલક હમે વિદ્યાગુણ બતલાઓ જગ૦
કઠીન બાટ ઓર દેસ બિગાના, મુશકિલ મંજિલ દૂર ઠીકાના
થકીત હુઆ અબ જાય ચલા ના, મુક્તિકા દેશ દિખાઓ. જગ૦

ભજન (૪) (હે અપરંપાર એ રાગ.)

પ્રભુ જગકરતાર મેરા નમસ્તે લિજો ટેક:
પ્રભુ તુમકુ કરૂ નમાંમી તુંમ સબકે અન્તર્યામી
શુભાશુભ દેખનહાર મેરા૦

પ્રભુ આદિ અન્ત નહિ તેરા સબ તુઝમેં કરે બસેરા
અમિત તેરા બિસ્તાર, મેરા૦
સૃષ્ટિકા તુહી કારણ હે, સબ જગતકા તુહી મારણ હે;
તુહી કરતા નિસ્તાર. મેરા૦
કર્માનુસાર ફલ સબકો, તું દેવે ચર વા અચરકો;
લીખે સબ કોઈ કરતાર, મેરા૦
નહિં દેહ કભી તું ધરતા, નહિ જન્મતા ઓર નહિ મરતા.
નહિ લેતા ઔતાર. મેરા૦
નહિ શત્રુ કોઇ પ્યારા, હસ્તી કયા કીટ બિચારા;
સબકા તું પ્રાણાધાર. મેરા૦
નહિ હલકા નહિ તું ભારી, નહિ બાલ વૃદ્ધ નરનારી;
પિત સિત નહિ રતનાર. મેરા૦
રસ ગંધ રૂપ નહિ તેરા, નહિ ખટા મિઠા કસેરા;
નહિ કડવા નહિ ખાર. મેરા૦
દયા દાન દે દીજે, ભવસિંધુ કિનારે કીજે;
જગત બિનવે હરબાર. મેરા૦

ભજન (૫)

પેનો પેનોરી સુહાગીન જ્ઞાન ગજરા
દયા ધર્મકી ઓઢો ચુંદરીઆં, શીલકા નેત્રોમેં ડાલો કજરા પેનો૦
લાજ કરો તુમ પર પુરૂષોસેં, અપને પતિકા દેખો મુખરા. પેનો૦
સાસ સસુરકી સેવા કીજે, અપને પતિસેં ન કીજે ઝઘરા. પેનો૦
કહે અનાથ બિના બિહારી બેનો, સહતિ હો તુમ અતિ દુખરા. પેનો૦

ભજન (૬) ચૌતાલ ધ્રુપદ.

તૂહી અજ નિર્વિકાર, તૂહી હે જગદાધાર;
રૂષિ મુની નહિ પાએ પાર, ભવરચિ રક્ષે સંહાર. તુહી૦

તેરોહી ચંદ્રભાન પૃથ્વી હૈ વિદ્યમાન;
બાયુ યહ વેગવાન, સુક્ષ્મનામ નિરાકાર. તુહી૦
તુને રચે દેશ કાલ, રૂતુ દિન કીયા માસ સાલ
નદ નદિસર ગિરી બિસાલ, હમારે હિત વેદ ચાર. તુહી૦
તૂહી પ્રભુ હૈ અનન્ત, નિર્ગુણ મહાશક્તિવન્ત;
આશ્રીત સબ જીવ જન્ત, પાઠક પિતુ લો સંભાલ. તુહી૦

ભજન (૭) ગજલ

ભલાઇ કર મલો જગમેં, તુમારા ભી ભલા હોગા;
કિયા જો કામનેકા બદ, વહ એક દિન બરમલા હોગા. ભલાઇ૦
સતાતે હો ગરીબોંકો, ન ખાતે ખોફ માલીકકા;
કભી કોઇ જુલ્મગર દેખા, જો ફુલા ઔર ફલા હોગા. ભલાઇ૦
ખુદાકે હૈ સભી બન્દે બનો મત ખુનકે પ્યાસે;
છુરી જીલ્લાદ કે નીચે, તુમ્હારા ખુદ ગલા ગા. ભલાઇ૦
સમઝકર જાન અપનીસી, દુખાઓ મત કિસીકા દીલ;
જલાવેગા તુમહે બેશક, જો ખુદ તુમસે જલા હોગા. ભલાઇ૦
ફરાયજ અપને હો હરદમ, અદા કરતે રહો ફેરન;
મજા બલદેવ વિષયોંકા, તુમ હે એક દિન બલા હોગા. ભલાઇ૦

ભજન (૮)

પરમ પિતાકે પ્રીતિસે યશ ગાઓ સદા,
પરમ પિતાકે જગ રચતાકે, પ્રીતિ સે યશ ગાઓ. સદા૦
હમકો ઇન્સાન કિઆ, અશરફે જહાન કીઆ;
પૈદા જો સામાન કીઆ, સબ હમકો દાન દીયા,
હૈ હેરાની, પર યહ માની. કર નાદાની, કુછ ન માની,

રહા હુકાની છોડ, એસી મત કર એ નાદાન નર,
નિશદિન હર, પ્રિતિસે ચિતધર. ગાઓ। સદા૦

દોહા

વહ દાતા કરતાર હે, સબકા પાલનહાર;
પર હમ કુછ ભી નહિ જાનતે, મુરખ સખ્ત ગવાર.

દિલમેં બિચાર કરો, પર ઉપકાર કરો, ઇશ્વર સે પ્યાર કરો.
ખન્ને દિલ નિસાર કરો ગાઓ. સદા૦

ભજન (૯)

ક્યા કોઇ ગાવે, કયા સુનાવે પ્રભુ મહીમા તેરી લખી કિસીસે ન જાય,
રૂષી રૂષીશ્વર મુનીમુનીશ્વર તપી તપીશ્વર હજાર
લિખ લિખકે હારે, વહ સારે બિચારે ન પાયા વહે તેરા પાર. કયા કોઇ૦
તેરી વેદ હે વાણી, કહે રૂષી જ્ઞાની હૈઇ પ્રાણીકા જીસસે ઉદ્ધાર,
જો પઢે પઢાવે, અમલ કરાવે, હો ભવ સાગરસે પાર. કયા કોઇ૦
તુહી સૃષ્ટિકા કર્ત્તા. સકલ દુઃખકા હરતા, તું સંતનકા પ્રતીપાલ,
મુઝે કામ ક્રોધસે, ખુદી લોભ મોહસેં, બચાવો હરી તત્કાલ, કયા કોઇ૦
તુહી હઇ ભંડારી, મે તેરા ભીખારી, માગું યહી વરદાન,
મેં તુઝકોહી ધ્યાઉં, તેરી મહીમા ગાઉં. કહે દાસ ખન્નાનાદાન કયા૦

ભજન (૧૦) જેજેવંતા તાલ ધમાલ.

જય જય પિતા પરમ આનંદ દાતા, જગદાદિ કારણ મુક્તિ પ્રદાતા.
અનંત ઔર અનાદિ વિશેષણ હે તેરે, સૃષ્ટિકા સૃષ્ટા તું ધાતા સંહાતા,
સુક્ષ્મ સે સુક્ષ્મ તું સ્થુલ ઈતનાં, કિ જીસમેં યહ બ્રહ્માંડ સારા સમાતા.
મે લાલત પાલત હું પિતૃ સ્નેહકા, યહ પ્રાકૃત સંબંધ તુજસે હે તાતા.
કરો શુદ્ધ નિર્મલ મેરે આત્માકો, કરૂં મેં વિનય નિત્ય સાયં ઔર પ્રાતા.

મિટાઓમેરે ભય આવા ગમન કો, ફિર ન જન્મ પાતા ઔર બિલબિલાતા.
બિના તેરે હૈ કૌન દીનનકા બંધુ, કિ જીસકો મેં અપની અવસ્થા સુનાતા.
અમીરસ પિલાઓ કૃપા કરકે મુજકો, રહું સર્વદા તેરી કીર્તિ કો ગાતા.

ભજન (૧૧)

વિશ્વપતિકે ધ્યાનમેં, જીસને લગાઇ હો લગન;
કયોં ન હો ઉસકો શાંતિ કયોં ન હો ઉસકા મન મગન. વિશ્વ૦
કામ, ક્રોધ, લોભ. મોહ, શત્રુ હે સબ મહા બલી;
ઇનકે હનનકે બાસ્તે, જીતના હો તુજસે કર યતન. વિશ્વ૦
ઐસા બના સ્વભાવકો, ચિત્ત કી શાંતિ સે તું
પૈદા ન હો ઇર્ષાકી આંચ, દીલમેં કરે કહી જલન વિશ્વ૦
મિત્રતા સબસેં મનમેં રખ, ત્યાગ કે વૈર ભાવકો;
છોડ દે ટેઢી ચાલ કો, ઠીક કર અપના તું ચલન. વિશ્વ૦
ઉસસે અધિક ન હે કોઇ, જીસને રચા હે યહ જગત:
ઉસકા હિ રખ તું આશ્રય; ઉસકા હી તું પકડ શરણ. વિશ્વ૦
છોડ દે રાગ દ્વેષકો, મનમેં તું ઉસકા ધ્યાન કર;
તુજપર દયાલ હોવેંગે નિશ્ચય હ યહ પરમાત્મન. વિશ્વ૦
જૈસા કિસીકા હો અમલ વૈસાહી પાતા હૈ વહ ફલ;
દુષ્ટોંકો કષ્ટ મિલતા હે, શિષ્ટોંકા હોતા દુઃખ હરણ. વિશ્વ૦
આપ દયા સ્વરૂપ હે, આપહી કા હે આશરા;
કૃપા દ્રષ્ટિ કીજીએ, મુજ પૈ હો વક્ત જબ કઠિન. વિશ્વ૦
મન મેં હો મેરે ચાંદના. મોક્ષકા રાસ્તા મિલે;
મારકે મન જો કેવલ, ઇંદ્રિયો કો કરે દમન. વિશ્વ૦

ભજન (૧૨)

ધન્ય તું કરતાર મેરા, ધન્ય તું જગદીશ્વરા;
ધન્ય હઇ કૃપા તેરી, ધન્ય તું પરમેશ્વરા. ધન્ય૦
ધન્ય સૃષ્ટિ કર્તા હૈ તું, કૌન મહિમા ગા શકે;
વ્યાપક હૈ તું જગતમાંહી ગુણ ન તેરે ગા શકે. ધન્ય૦
ધન્ય હઇ પ્રભુ નામ તેરા, ધન્ય તવ કરૂણા હરી;
ધન્ય પિતૃવૃત સ્નેહ તેરા, જો ન ત્યાગો તુમ કભી. ધન્ય૦
ધન્ય હો તુમ નિત્ય સત્ અરૂ ધન્ય હે સત્તા તેરી;
જિસ કે બલસે સૃષ્ટિ સારી, જગત મેં વિચરે ફરી. ધન્ય૦
ધન્ય અમૃત રૂપ પ્રભુજી, પરમ શીવ સુંદર હો તુમ;
નિરખી ભક્ત આવાક હોવે, મહિમા અપરંપાર તુમ. ધન્ય૦
ધન્ય તવ શાંતિ હે ઈશ્વર, ધન્ય તવ ગંભીરતા;
અપરાધ સો સૌ દેખકર ભી. જો દયા દ્રષ્ટિ ન ફેરતા. ધન્ય૦
એકો તુમ ત્રિભુવન કે સ્વામી, રાજરાજેશ્વર તુમહી;
મુક્તિદાતા પ્રાણત્રાતા, તેરે બીન દુજા નહી. ધન્ય૦
જગતપિતા ઓર જગતમાતા તુહી પાલનહાર હૈ;
સ્વામી તું સંસારકા, તેરા હી સબ પરિવાર હૈ. ધન્ય૦
હે અનાદિ જગપતિ મમ, દાન શાંતિ દીજીએ;
પ્રકાશ તું સબ જગતમાંહી કૃપા અપની કીજીએ. ધન્ય૦

ભજન (૧૩) ઠુમરી.

પરમેશ્વર દીનદયાળ હરે. તુમ હો ગુણસાગર શુદ્ધ વિભો;
હમ આય ખડે તવ દ્વાર વિભો, કરૂણા કર શુદ્ધમતિ હમે દો.
ભજતે રહતે પ્રભુકે ગુણકો, નિત્ત નિત્ય રાખી પ્રભુકી ગતિકો;

વિભુનાથ કૃપા યદિ હોય યદા, સુમતિ સુગતિ સબ હોય તદા.
પ્રભુ હો પ્રભુ હો પ્રભુ હો પ્રભુ હો, કરૂણાકર શુદ્ધ મતિ હમે દો.
મતિ મંદ મલિન હમારી પ્રભો, કરૂણા કર શુદ્ધ મતિ હમે દો;
મતિ અલ્પ હમારી નહિ ચલતી, ગતિ ક્ષુદ્ર હમારી નહિ બઢતી.
વિન આશ્રય પ્રભુ નહિ તેરે હિલે, એક શ્વાસ પત્ર વનમેં ન ઢલે;
શુભ ગાયત્રીમેં રહસ યહી, સુમતિ હમારી પરમેશ્વ કરે.
તવ નાથ વિનય હમહે કરતે, કુમતિ પ્રભુ શુદ્ધ હમારી કરે;
પ્રભુ ધિપતિ હો તુમહી સબકે, તુમ હો હરિ ધિપતિ મોહ મતિકે.
અતિ પ્રેમ ભરે હૃદય સે ભજતે, અભિલાષ હમારી પુરી કરતે;
નહિ કોઇ પ્રભુ વિન ધી ગુરૂ હે, સબ કે પ્રભુ હો પ્રભુ માતપિતા.
અતિ શુદ્ધ હમેં નિજ સાધન દે, ભવજાલ ફસેકો નિકાલ હિલે.

ભજન (૧૪)

તું કુછ કર ઉપકાર જગતમેં, તું કુછ કર ઉપકાર;
માનુષ જન્મ અમોલક તુજકો, મિલે ન બારંબાર. જગત૦
કર્મ ઉપાસના જ્ઞાનકાંડ કો, કર્મ ઉપકર્મ વિચાર; જગત૦
સુખ દુખ પ્રાપ્ત હોવે સબ કો, પુર્વ કર્મ અનુસાર. જગત૦
સુકૃત અપના કર ધન સંચય, યે વસ્તુ હે સાર. જગત૦
દેશોન્નતિ કર પિતૃ સેવા, ગુણિયન કા સત્કાર. જગત૦
શીલ સંતોષ પર સ્વાર્થ રતી, દયા ક્ષમા ઉર ધાર. જગત૦
ભુખે કો ભોજન પ્યાસે કો પાની, દીજે યથા અધિકાર. જગત૦
કઠિન સમય મેં હોવેંગે સાથી તેરેહી શ્રેષ્ટ આચાર. જગત૦
તાતે ઈનકા કર તુ સંગ્રહ, સુખ હો સર્વ પ્રકાર. જગત૦
હોતે અજ્ઞાની કહે બ્રહ્માસ્મિ, તિસકો હે ધિક્કાર. જગત૦
હૈ કર્તવ્ય આવશ્યક અમીચંદ જો કહે ખટ આચાર. જગત૦

ભજન (૧૫)

નમઃ સૃષ્ટિ કર્તા નમો હો વિધાતા, નમઃસચ્ચિદાનંદ આનંદ દાતા. નમ૦
નમો હિનકે દુઃખ હર લેને વાલે, નમો વિશ્વ ભર્તા નમો હો સંહરતા નમ૦
કરો શુદ્ધ અંતઃકરણ મેરા સ્વામી, યેહી માંગતા નિત્યસાયંમ પ્રાતા. નમ૦
કરો તીન તાપોસે રક્ષા હમારી, રહું સર્વદા તેરી મહિમા કો ગાતા નમ૦
તુમારી દયાકા ભરોસા હે મુજકો, ન કોઇ સહાયક હે સુત બંધુ દારા. નમ૦
ભંવર બીચ નૈયા ફસી નાથ મેરી, પડા કાલકે ચક્રમેં ચક્ર ખાતા. નમ૦
લગા દીજે અબ તો કિનારેપે નૈયા, જો અધમોકા ઉદ્ધાર કરતાકહાતાનમ૦
તેરે દરપે બલદેવઅબતો પડા હે, ન કયોં દાસ અપના ઇસે તું બનાતાનમ૦

ભજન (૧૬)

હૈ અપરમ્પાર પ્રભુ તુમ્હારી મહિમા.
અદ્દભુત હૈ તુમ્હારી માયા, નહીં પાર કિસીને પાયા;
ઋષી મુની ગયે સબ હાર. પ્રભૂ૦
ભૂ મંડલ ઔર ગ્રહ તારે, ચર અચર જીવ જડ સારે;
તુમ્હી કો રહે પુકાર. પ્રભૂ૦
તુમ્હી હિરણ્યગર્ભ કહલાયે, સારે બ્રહ્માંડ રચાયે;
કૌન કર શકે શુમાર. પ્રભૂ૦
હો જગત કે આદી કારણ, તુમી કિયે હુયે હો ધારણ;
તુમ્હી કરતે સંહાર. પ્રભૂ૦
સબ બલોમેં તુમહી બલ હો સબ ચલ હૈ તુમ્હીં અચલ હો;
તુમ્હીં સુખકે ભંડાર. પ્રભૂ૦
યું બાસુદેવ ગાતા હૈ, જો શરણ તેરી આતા હૈ;
મિલે મુક્તીકા દ્વાર. પ્રભૂ૦

ભજન (૧૭)

જો હરિસે પ્રીતી લગાતા હે, વહ પરમાનંદકો પાતા હે.
નહીં ભય વહ કાલસે ખાતા હે, નહી દિલમેં કભી ઘબડાતા હે, જો હરી.
વહ તેજ સ્વરૂપ હો જાતા હે, ચેહરા ભી ચમક દિખલાતા હે,
દુનિયા મેં સબ કો ભાતા હે, વહ મહા પુરૂષ કહલાતા હે,
નહીં કોઇ કલેશ ઉસે આતા હે, નિત નિર્ભય હરિ યશ ગાતા હઇ. જો હરી.
જો ઈશ્વર કો બિસરાતા હઇ, દુનિયાબી લુફ્ત ઉઠાતા હઇ;
લજ્જત ચન્દ રોજા પાતા હઇ, ફિર અન્ત સમય પછતાતા હઇ,
ફિર આવાગમન મેં જાતા હઇ, નહિ માનુષ જન્મકો પાતા હઇ. જો હરી.
ખન્ને વહહી એક દાતા હઇ, જો સબકો રિજક પહુંચાતા હઇ.
વહી કારન કરન બિધાતા હઇ, પાપોસે હમેં બચાતા હઇ.
વહ સબકા પિતા ઓર માતા હઈ, યહ વેદ હમેં સિખલાતા હઇ. જા હરી.

ભજન (૧૮)

તેરા ઓમ્ નામ મુઝે પ્યારા, તુમહો સખા પિતા માતા, તેરા૦
બાગબગીચોં મેં કુવે મેં તલાવ મેં તેરી પ્રભુતા, હે કર્તા
દીખે દીખે હે અમ્પરપારા તેરા૦
જીવ ચરાચર, ગુણ તેરે ગાયે; હમ હે અનાથ, અય દીનાનાથ
નહીં તુમ બિન હમારા ગુજારા; તેરા૦
મૈ લવલીન હું તેરી પ્રીતિ મેં. દર્શન દિખા, દુખ સબ મિટાં
ઇસ દીન કો તેરા સહારા, તેરા૦
પરદેશી બન; જગત હિતેષી, પ્રભુ ગુણ ગા, શુભ કર્મ કમા.
જીસ સે હોવે તેરા નિસ્તારા. તેરા૦

ભજન (૧૯)

ભજન ભગવાન કા કરલે ભરમમેં કયોં ભટકતા હઇ.
વહાં તેરા નહીં કોઇ વૃથા કયોં સર પટકતા હઇ.

ભજન બિન જીન્દગી ગર તૂ વૃથા નાદાન ખોવેગા,
પડે ફિર ગર્ભ મેં જહાં પર તુ ઉલટાહી લટકતા હઇ,
નહીં ફલ પાયેગા જબ તક પડા હઇ કુફ્મેં કાફિર,
હૃદયમેં કામકા કંટક તેરે જબ તક ખટક્તા હઈ
લગા મન બ્રહ્મસે સમ્યક જો હઇ કલ્યાણુ કી ખ્વાહિશ,
નહીં તો કાલ અબ તુજકો કોઇ હહમેં ગલકતા હે.
બસે બલદેવ હૃદયમેં વહહી સત્ મિત્ર હઇ તેરા,
હમેશા હર બુરાઇ સે વહહી સબ કો હટકતા હઇ.

ભજન (૨૦)

ફેલાદો બ્રહ્મ જ્ઞાન જગતમેં ફેલાદો બ્રહ્મ જ્ઞાન,
સત્ય ધર્મ ઓર વેદ પઠનમેં, અર્પણુ કર દો પ્રાણુ જગત૦
ધીરજ ધારો પ્રિય બોલો તજ દેહુ હઠ અભિમાન
નિત પ્રતિ પાંચો યજ્ઞોકો કરના; દે દીનો કો દાન જગત૦
જગતગુરૂ થા દેશ હમારા, સબ ને કિયા બયાન.
વેદોં કી પ્યારો આજ્ઞા પાલો, હોગા વહિ ફિરમાન. જગત૦
દેશ દેશમેં ધુમ મચાદો હોજાઓ સિંહ સમાન,
ચીન અરબ આદિ દેશોમેં યુરૂપ ઓર જાપાન, જગત૦
ગુરૂકુલમેં સંતાન પઢાઓ, છોડો મોહ કી બાત.
સચ્ચે માત પિતા કહલાઓ દો ગુરૂકુલ કો દાન જગત૦
તુમ્હારે હિત રૂષિ અર્પણુ કર ગયે, તન મન ધન ઓર પ્રાણુ.
છજ્જુ કહે ચેતોરે, ભાઇઓ, ઉઠો રૂષી સંતાન. જગત૦

ભજન (૨૧)

મેરી બિનતી સુનો કર ધ્યાન,
ચહું આશ્રમમેં ગૃહસ્થ ધર્મ હઇ, સબસે શ્રેષ્ટ મહાન. મેરી૦

પુરૂષ તો હઇ ઘરકી શોભા, પુરૂષકી સ્ત્રી શોભા જાન;
સ્ત્રીકી પતિવૃત હઇ શોભા, રક્ષા કરે ભગવાન મેરી૦
દોનોકી શોભા પરસ્પર પ્રીતિ. પાની દૂધ સમાન;
જીસ ઘરમે દોનો યહ ખુશ હઇ, વહ ઘર સ્વર્ગ સમાન. મેરી૦
મુખકી શોભા મીઠે બચન હઇ. હાથકી શોભા દાન;
દાનકી શોભા પાત્ર હો અચ્છા. કહ ગયે પુરૂષ મહાન. મેરી૦
પરોપકાર હઇ જીસ્મ કી શોભા, ધર્મ ઉપકાર જી જાન;
ધમકી શોભા હઇ જીસમેં, અહિંસા ધર્મ પ્રધાન. મેરી૦
ચહું વેદોકી ઓમ્ શોભા, જીવનકી શોભા ધ્યાન;
ધ્યાનકી શોભા ઓઝમ્ સ્મર્ણ, હે મુક્તિકા રસપાન. ગેરી૦
હઇ બ્રજલાલ નગરકી શોભા, જીસમેં હોવે સમાજ;
સમાજકી શોભા કર્મ કાન્ડ હઇ, સભાસદ હો ગુણવાન. મેરી૦

ભજન (૨૨)

જુલ્મ કરના છોડ દે, જાલીમ ખુદા કે વાસ્તે;
હઇ યહ હરકત નારવાં, અહલે વફા કે વાસ્તે.
હઇ બનાયે સબ ઉસી કે, જીસને તું પેદા કીયા;
ક્યોં સતાતા હે કીસીકો, દો દિનોકે બાસ્તે.
હોગી ખુદ ગરજી ભલા, ઇસ્સે ભી બઢકર ઓર કયા;
જાન લેતા ઓર કી, અપને મજાકે વાસ્તે.
કાટકર ઔરોંકી ગરદન, ખૈર અપની માંગતા;
દે જગહ ઇન્સાફ કો, દિલમેં ખુદા કે બાસ્તે.
ચન્દ્ર રોજા જીંદગી તન હે, યહ પાનીકા બુલબુલા;
ખ્વામ ખ્વાહ બનતા હે કયોં મુજરિમ સજાકે વાસ્તે,

કર ભલા હોગા ભલા, નેકીકા બદલા નેક હે;
મત કીસીકો તંગકર, હાજત રફા કે વાસ્તે.
કર અદા અપને ફરસમજ, હોને વાલી શામ હે;
મત મરે મરદુદ અબ, નાજો અદાકે વાસ્તે.
ભુલકર માલીક કો ફિસ્તા, દર બદર બલકેવ કમોં;
જાન દેતા બેહયા, બસલે બુતોં કે વાસ્તે.

ભજન (૨૩) કવાલી

દેખો તો સ્વામી કેસા, ઉપકાર કર ગયા હે;
ભારત નિવાસિયોં કો, બેદાર કર ગયા હે. દેખો૦

બેહોશ બે ખબર હમ, સોયે હુએ પડે થે;
સબકો જગા જગા કર. હુશીઆર કર ગયા હે. દેખો૦

ભારત કી દુર્દશામેં, કોઇ કસર નહી થી;
કર કે સમાજેં કાયમ. શુભકાર કર ગયા હે. દેખો૦

વેંદોકા નામ તક ભી, જાને નહી થા કોઇ;
વહ હર જગહપર ઉનકા. પ્રચાર કર ગયા હે. દેખો૦
વેદોંકા ભાષ્ય કરકે, વિદ્યા વ યોગ બલસે;
સચ્ચે ધરમકે જાહીર, અસરાર કર ગયા હે. દેખો૦
સંસ્કૃત વ માતૃ ભાષા, જો હો ચુકીથી મુર્દા;
ઉસકો પુનઃ જીલાકર, જાદાર કર ગયા હે, દેખો૦
હિંદુ ગુલામ કાફીર, જો હો ગયે થે આર્યાં;
આર્યાં બનાકીર ઉનકો, સરદાર કર ગયા હે. દેખો૦
મત ઓર મતાંતરો કી, દીવાલ ઓર કિલો કો;
યુક્તિ કે ફાવડે સે, મિસમાર કર ગયા હે. દેખો૦

ગુરૂકુલ કા યહ તરીકા, બતલાકે આર્યો કો;
બ્રહ્મચર્ય આશ્રમ કા, ઉદ્ધાર કર ગયા હો. દેખો૦
હોને ન પાવે કોઇ, ઈસાઇ ઓર મુસલ્માં;
યું આર્યો કી સેના તૈયાર કર ગયા હે. દેખો૦
એકર યતીમ બચ્ચે, લાવાર સાબ્ને યાંહે;
સબ આર્યો કો ઉનકા, ગમખ્વાર કર ગયા હે. દેખો૦
કયોં કર ભલા સમાવે કુજે મેં બહરે આજમ;
કયોં કર બયાં હો સારે, જો કાર કર ગયા હે. દેખો૦
માને ન માને કોઇ, પર હક તો યહ હે સાલિક;
બાગે ધરમકોં સ્વામી, ગુલજાર કર ગયા હે. દેખો૦

ભજન (૨૪)

વેદોંકી આજ્ઞા અબ તો ફેલાદો દેશ દેશ મેં,
બ્રહ્મચર્ય પૂર્ણ ધારો, વેદ પઢલો સુન્દર ચારો,
જ્ઞાનકો બઢાદો દેશ દેશ મેં. વેદોં૦ ૧
ફિર ગૃહસ્થ આશ્રમ લેના, ધર્મમેં સદા ચિત્ત હિત દેના,
સત્ય પથ ચલાદો દેશ દેશ મેં. વેદોં૦ ૨
ફિર વનસ્થ હોના ચાહિયે, ચિત હિત મેં દેતે રહિયે;
ગુરૂકુલ બનાદો દેશ દેશમેં. વેદોં૦ ૩
હોય ફિર સન્યાસી સ્વામી, સત્ય માર્ગ હોના ગામી,
ધર્મકો સુના દો દેશ દેશમેં. વેદોં૦ ૪.
હિંસા ઝુઠ ચોરી બાધક, તજ કે સત્ય બોલ પાઠક,
એક મત કરા દો દેશ દેશમેં. વેદોં૦ ૫

ભજન (૨૫)

કીન્હા ઉપકાર દયાનંદ સ્વામીને, વેદોકા ભાષ્ય બનાયા.
સીધા મારગ બતલાયા, જહાં મત ખડે હજાર. દયા૦ ૧
કઇ વિદ્યાલય બનવાયે, કઇ દિનાલય ખુલવાયે;
કિયા વિદ્યાકા પ્રચાર. દયા૦ ૨
જાતિ અભિમાન મિટાયા, વર્ણાશ્રમ ધ્યાન દિલાયા;
ઉઠે સોતે નર નાર. દયા૦ ૩
રૂષિયોં કે યજ્ઞ બતાયે હમકો કરને સિખલાયે,
શુદ્ધ હો વાયુ બાર. દયા૦ ૪
રિપુ ભી ઉપમા કરતે હઇ, અબ અર્થ લૌટ ધરતે હઇ,
ખુબ કર રહે વિચાર. દયા૦ ૫
ગોપી ઇન્દ્રિય બતલાવે, ચીરોં કા હરન છિપાવે,
કૃષ્ણ તો ચોર ન જાર. દયા૦ ૬
હો ધન્યવાદ રૂષિ તુમ કો, જો પ્રાણ દાન દે હમ કો;
મોક્ષ કે પહુંચે દ્વાર. દયા૦ ૭

ભજન (૨૬)

હે દયામય હમ સબોકોં શુદ્ધતાઈ દીજીએ,
દુર કરકે હર બુરાઇકો, ભલાઈ દીજીએ અંતરો.
એસી કૃપા ઓર અનુગ્રહ, હમપર હો પરમાત્મા,
હો સભાસદ ઇસ સભા કે સબકે સબ ધરમાત્મા. હે૦
હો ઉજાલા સબકે, મનમેં જ્ઞાનકે પ્રકાશસેં,
ઓર અંધેરા દુર સારા, હો અવિદ્યા નાશસેં. હે૦
ખોટે કર્મોસેં બચે સબ, તેરે ગુણ ગાવે સભી;
છુટ જાવે દુઃખ સારે, સુખ સદા પાવે સભી. હે૦

સારી વિદ્યાઓંકો શીખે, જ્ઞાનસેં ભરપુર હો;
શુભ કર્મેમેં હોવે તત્પર, દુષ્ટ કર્મ સબ દુર હો. હે૦
યજ્ઞ હવનસેં હો સુગંધીત, અપના ભારતવર્ષ દેશ;
વાયુજલ સુખદાઈ હોવે, જાએ મીટ સારે કલેશ. હે૦
વેદ કે પ્રચારમેં હોવે સભી પુરૂષાર્થી;
હોવે આપસમેં પ્રિતિ, ઓર બને પરમાર્થી. હે૦
લોભી ઓર કામી ક્રોધી, કોઈ ભી હમમેં ન હો;
સબ વ્યસનોંસે બચે, ઓર છોડ દેવે મોહકો. હે૦
અચ્છિ સંગતમે રહે, ઓર વેદ મારગ પર ચલે,
તેરે હી હોવે ઉપાસક, ઓર કુકર્મોસે બચે. હે૦
કીજીયે કેવલકા હૃદય, શુદ્ધ અપને જ્ઞાનસે;
માન ભકતોમેં બઢાઓ, ઉસકા ભક્તિ દાનસેં. હે૦

ભજન (૨૭) ધ્વનિ.

શરણ અપની મેં રખ લીજે, દયામય દાસ હું તેરા,
તુમ્હેં તજ કર કહાં જાઉં હિતૂકા ઔર હે મેરા. શરણ અપની મેં૦
ભટકતા હું મેં મુદ્દત સે નહિ વિશ્રામ પાતા હું,
દયાકી દૃષ્ટિસે દેખો નહી અબ ડૂબતા બેડા. શરણ અપની મેં૦
સતાયા તીન તાપોંકા ગીરા તેરી શરણ આકર,
જન્મતે મરતે દુઃખ પાતે હુઆ હમ નાકમેં મેરા. શરણ અપની મેં૦
ભક્ત ભય મેટને વાલા સિવા તેરે ન હૈ કોઈ,
તૂહી હૈ દીન હિતકારી ભરોસા નાથ હે તેરા. શરણ અપની મેં૦
હુઆ અબ તંગ દુનિયાં સે તુમ્હી પર આશા હે મેરી,
દયા બલદેવ પર કરકે બનાલે નાથ નિજ ચેલા. શરણ અપની મેં૦

ભજન (૨૮)

આત્મામેં ગંગ બહે કયોં નહી મન નહાવે. ટેક
ઇન્દ્રિયોંકો જીત પ્રીતિ ઇશ્વરસેં લાવે.
પાવે કહાં વહ પરમ ધામ જો ઇત ઉત જાવે,
દીનોંકો દે લે દાન સજ્જનોકા કરલે માન,
તજ દે અભિમાન પ્રાણી અન્તકાલ ખાવે.
સત્યકા તૂ કર વ્યવહાર જન્મકો તૂ લે સુધાર,
ધર્ત્તતાકા ડાલ જાલ પાપ કયોં કમાવે.
ભાઈ બન્ધુ મિત્ર યાર બનમેં તો હે આવે ડાર,
છૂટ જાવે સબ પરિવાર એક ધર્મ સાથ જાવે.
નવલસિંહ બાર બાર ઇશ્વર હી કો તૂ પૂકાર,
મનુષ્ય કા શરીર ફેર હાથ નહીં આવે.

ભજન (૨૯)

હે હરિ હમ દીન હે નિર્ગુણ વે ચારે પુરખતા,
પતિત પાવન નામ તેરો કર દયા હમ પર સદા. ૧
હૈ અવિદ્યા છાઇ હમ પૈ ભૂલ ગઇ સુધ બુધ સભી.
પાપ કે સાગરમેં સબ ડુબતે હૈ લે બચા. ૨
છોડ કર વેદો કી રીતિકો કરે અનરીત હમ,
અજ્ઞાનને મંઝધાર મેં હમ કો દિયા અબ હે ગીરા. ૩
પાપસે ભરપૂર હૈ ઉઠ ન સકે હમ આપસે,
હુઈ હમારી દુર્ગતિ હૈ હે દયામય લે ઉઠા. ૪
રોજો શબ તેરી તરફ મનકો રજુ કરતે હે હમ,
એક પલ જમતા નહી હૈ નાગ હાં પડતી બલા. ૫

ઐસી કૃપા ઔર અનુગ્રહ હમ પૈ પરમાત્મન,
પાપકા નકશા હમારે દિલસે અબ તૂ દે મિટા. ૬
આવે શરણાગત તેરી મનકો કરે મજબુત હમ,
ફિર કરે ન પાપકો તેરે હી ગુણ ગાવે સદા. ૭
યહ અરજ હમદીન કી સુન લીજીએ અબ હે હરિ,
વેદ વાણીકી તરફ મનકો હમારે દે લગા. ૮

ભજન (૩૦) સત્‌સંગ

સદા તુમ કરતે રહો સત પુરૂષોકા સંગ (૨)
સત્‌સંગકી મહિમાકો જી કયા કોઇ કરે બયાન,
સદાચાર સત્‌સગ કે કારણ હોતા હે કલ્યાણ.
ખોટે પુરૂષકી સંગતિસે હોતી હે મતિભંગ,
વિષસે અમૃતકો ભી પીકર કરદે જાહર ભુજંગ.
સત્ પુરૂષોંકા સંગ કરો તુમ યહી ધર્મકા અંગ,
ગહરે જલમેં તર જાતા હે લોહા કાષ્ટ કે સંગ.
પાની પડતે પડતે ભાઇઓ ઘીસ જાતા હે પાષાણ,
ઋષિ સંગને કિયા ભીલકો વાલ્મીક ગુણવાન.
બન બન ફિરકે સ્વામી દયાનન્દ કીના ખૂબ વિચાર
આખિર વૃજાનન્દ કે સંગસે કીન્હો દેશ સુધાર.
અન્તિમ બિનતી હે 'ચન્દ્ર'કી લીજે મનમેં ધાર
આર્યજનોંકી સંગતસે તમ હો જાઓંગે પાર.

ભજન (૩૧)

પ્રભૂ કો ભજલે પ્રાણી હોજા પાર પાર પાર
કુછ ખબર નહી હે પલકી જોડી હૈ માયા છલકી
કયોં ખોઇ હૈ શુદ્ધિ અકલકી પડેગી માર માર માર. પ્રભૂ કો૦

નહીં માત પિતા કોઇ સાથી, જીતને હૈ તેરે નાતી,
એક ધર્મ રહેગા સાથી, ઓર નહી યાર યાર યાર. પ્રભૂ કો૦
પ્રભૂ અજર અમર અબિનાશી, હે સબ ઘટ ઘટ કે બાસી;
કાટેંગે દુઃખોકી ફાંસી, વહ કરતાર તાર તાર. પ્રભૂ કો૦
જો કરે ભજન ઇશ્વરકા, દુઃખ નિકલ જાય ઇસ ખતનકા
વહ માલિક ચર ઔર અચરકા, કહે નત્થુ હર બાર બાર બાર પ્રભૂ કો૦

ભજન (૩૨)

ओ३म् જપન ક્યોં છોડ દિયા તૂને **ओ३म्** જપન૦
કામ ન છોડા ક્રોધ ન છોડા, સત્ય બચન કયોં છોડ દિયા. તૂને૦
ઝૂઠે જગમેં દિલ લલચાકર, અસલી બતન કયોં છોડ દિયા તૂને૦
કૌડી કો તો ખૂબ સંભાલા, લાલ રત્ન કયોં છોડ દિયા. તૂને૦
જિસ સુમરિનસેં અતિ સુખ પાવે, તિન સુમરિન કયોં છોડ દિયા. તૂને૦

ઇશ્વર સ્તવન (૩૩)

(રાગ ભૈરવી દાદરો. આજાનારે ઇસિ વૈદિક ધરમપર)

કૃપાળુ રે કૃપા તારી જગત પર ટેક.
તારી કૃપાથી પ્રાણી માત્ર સૌ, રહે છે આનંદ ધારી.
આ જગ ભર. કૃપાળુ રે............ ૧

તુંજ કૃપા બળેથી થાએ, આનંદ અર્ણવ જે ઉભરાયે
વર્ણન વાણીથી ન થાએ, સમજાવ્યું તે ન સમજાએ.
તુ સર્વનો આધાર, તારી ગતી અપાર, કોઇ પામે ન પાર
કૃપાળુ રે કૃપા તારી. ૨

નહિ તું રસ જે રસના ચાખે, નહિ તું રૂપ જે દષ્ટિ દાખે,
નહિ તું ગંધ જે ઘ્રાણ જાણે, નહિ ત્વચા સ્પર્શ પ્રમાણે
સર્વે સૃષ્ટિ કરનાર, નિરંજન નિરાકાર, તું સર્વનો
આધાર. કૃપાળુ રે. ૩

સંખ્યામાં તુ નહિ ગણાયે, દિશા કાળે નહિ સમાયે,
જળ સ્થળાદિ સર્વ જગાએ રહ્યો છે વ્યાપી તું જગસાયે.
તુ છે દાની દાતાર તારી ગતિ અપાર, કોઇ પામે ન પાર.
કૃપાળુ રે. ૪
જય જય સચ્ચિદાનંદ સ્વામી, જય જય વિભુ તું અંતર્યામી,
જય જય તુંજ શરણે શિરનામી, હરદમ રહું જગે વિરામી;
સાગર રૂપી સંસારે, તરી જાવાને પાર, નમું
વારંવાર કૃપાળુ રે. ૫

ભજન (૩૪)

મરતે મરતે મર ગયે, લેકિન ન છોડા આનકો;
આકે દેખો દોસ્તો, ઇસ રાજપૂતી શાનકો. મરતે૦
સૈંકડો ઝેલી મુસીબત, રંજો ગમ લાખો સહે;
જાન તક દેદી બચાયા, લેકિન ન દી ઇમાન કો૦ મરતે૦
ખાક સે પૈદા હુએ, ઔર ખાકહીમેં મિલ ગયે;
ધર્મ પર કાયમ રહેં, સમજા નહિ કુછ જાનકો૦ મરતે૦
રામ ગૌતમ કૃષ્ણકા કયોં નામ હૈ બિરદે જુબાં,
કૌમકી ખિદમતમેં છોડા, રાજ કે સામાન કો૦ મરતે૦
યાદ રકખો દોસ્તો હરગિજ, ભુલના મત કભી;
દર્દ દિલ કે બાસ્તે, પૈદા કિયા ઇન્સાનકો૦ મરતે૦
લેક્ચરોંસે મિજલિસોંસે લમ્બી ચૌડી બાતસે;
દિલકો નફરત હો ગઈ, નફરત હૈ ઇનસે કાનકો. મરતે૦
કર દિખાઓ કુછ અગર, હૈ હિમ્મતોં મરદાનગી;
જંગજૂં કબ છોડતે હૈ, જંગકે મયદાન કો. મરતે૦
હૈ અબસ ઇસ ચન્દ્ર રોજા, જિન્દગાનીકા ગરૂર;
મરતે દમ તક ધર્મકો. કાયમ રખો ઇમાન કો. મરતે૦

ભજન (૩૫)

તેરી સત્તા કે બીના, હે પ્રભુ મંગલ મૂળ;
પત્તા ભી હિલતા નહીં ખિલે ન કોઇ ફૂલ.
જિસ મેં તેરા નહિ વિકાશ;
ઐસા કોઈ ફૂલ નહિ હૈ. ટેકઃ—
મૈંને દેખ લિયે સબ ઠૌર, તુઝસા માયિક મિલા ન ઔર
સબકા એક તુંહી સિર મૌર;
ઇસમેં કુછ ભી ભૂલ નહિ હૈ, જિસમેં તેરા નહિ૰ ૧
તુઝસે મિલકર કરૂણા કન્દ મુનિવર પાતે હૈ આનન્દ
તેરા પ્રેમ સચ્ચિદાનંદ
કિસ કો મંગળ મૂળ નહિ હૈ જિસમેં૰ ૨
ઉર ધર ધર્મ અધર્મ વિચાર, ગુરુજન કહે પુકાર પુકાર
ઉનકા બેડા હો ગયા પાર;
જિસકે તૂ પ્રતિકુલ નહિ હૈ જિસમેં તેરા૰ ૩
જો નર પાય વિશદ વિશ્રામ—જીવન મુક્ત હુયે નિષ્કામ
ઉનકો હૈ શંકર સુખધામ
તેરા ન્યાય ત્રિશુલ નહિં. જિસમેં તેરા૰ ૪

ભજન (૩૬) આધુનિક ઇશ્વિર સેવા કૈસી હૈ. ગઝલ.

અજબ હેરાન હું ભગવન, તુમ્હે કેસે રિઝાઉં મેં;
નહિ કો વસ્તુ હે એસી, જિસે સેવાગે લાઉ મેં,
કરૂં કિસ તૌર આવાહન, કિ તુમ મોજુદ હો હરજા;
નિરાદર હે બુલાનેકો; અગર ઘંટી બજાઉં મેં;
લગાના ભોગ કુછ તુમકો, યહ એક અપમાન કરના હે;

ખિલાતા હે જો કુલ સંસાર કો, ઉસકો ક્યા ખિલાઉં મેં.
તુમ્હી હો મૂર્તિ મેં ભી. તુમ્હી ફૂલોકે અન્દર હો;
ભલા ભગવાન પર ભગવાનકો કૈસે ચઢાઉં મેં.
હૈ જિસકી જ્યોતિસે રોશન, એ સુરજ ચાંદ ઓર તારે;
મહા અન્ધેર હૈ ઉસકો, અગર દિપક દિખાઉં મેં;
ભુજાયે હે ન ગર્દન હે. ન સીના હે ન પેશાની;
તુમ હો નિર્લેપ નારાયણ, કહાં ચંદન લગાઉં મેં.

ભજન (૩૭) ઉપદેશ.

આજ મિલ સબ ગીત ગાઓ ઉસ પ્રભુ કે ધન્યવાદ,
જિસકા યશ નિત્ય ગાતે હે, ગન્ધર્વ ગુણીજન ધન્યવાદ.
મન્દિરોંમે કન્દિરોંમે, પર્વતો કે શિખર પર,
દેતે હે લગાતાર સૌ સૌ બાર, મુનિવર ધન્યવાદ.
કરતે હૈ જંગલમે મંગલ, પાક્ષિગણ હર શાખ પર,
પાતે હૈ આનંદ મિલ ગાતે હૈ સ્વરભર ધન્યવાદ.
કુએં મેં તાલાવમેં, સિન્ધુકી ગહરી ધારમેં,
પ્રેમ રસમેં તૃપ્ત હો, કરતે હૈં જલચર ધન્યવાદ.
સાદિયોં મેં જલસયોં મેં, યજ્ઞ ઓર ઉત્સવ કે આદિ,
મીઠી સ્વરસેં ચાહિયે કરે, નારી નર સબ ધન્યવાદ.
ગાન કર અમિચન્દ, ભજના નન્દ કર ઇશ્વર સ્તુતિ,
ધ્યાન ધર સુનતે હે, શ્રોતે કાન ધર ધર ધન્યવાદ.

ભજન (૩૮)

દોહા.

સદા ધર્મ કરતે રહો જબ લગ ઘટ મેં પ્રાણ,
ધર્મશાસ્ત્ર મેં દશ લિખે ઉસકે ખાસ નિશાન.

धृतिःक्षमा दमोऽस्तेय शौचमिन्द्रियनिग्रहः ।
धीर्विद्या सत्यम क्रोधो दशकं धर्म लक्षणम् ॥

ટેક—દશ ચિન્હ ધર્મ કે ભાઇ મહારાજ મનુ બતલાતે,
પ્રથમ તુમ ધીરજકો ધારો, દૂજે સબકે બચન સહારો;
તીજે મન અપનેકો મારો, યહી ઉપદેશ સુનાતે. મહા૦
ચૌથે તજ ચોરી કા પેશા, મિટે સકલ નર તેરે કલેશા;
રહો પાંચવેં શુદ્ધ હમેશા, સબ ઋષિ મુનિ યે ગાતે. મહા૦
છઠે ઇન્દ્રિય બશમેં કરના, સપ્તમ ચિત્ત વિચારમેં ધરના.
અષ્ટમ વિદ્યા મનમેં ભરના, જો તુમ મનુષ્ય કહાતે. મહા૦
નવેં સત્યકો ધારણ કીજે, દશવેં ક્રોધ નાશ કર દીજે.
પ્રભુ સુમિર મુરારી લીજે, કયોં વૃથા જન્મ ગંવાતે. મહા૦

ભજન (૩૯) ચેતાવની.

જબ તલક તું હાથમેં મનકા, ન મનકા લાયગા;
તબ તલક ઇસ કાષ્ટકી, માલાસે કયા ફલ પાયગા.
ભૂલકર અજકો અજાકા, આજલો ચેરા રહા;
કયા ઇસી પાખંડસે. પરમાત્મા મિલ જાયગા,
ધર્મકા ધન છોડ કર, પુંજી બટેરી પાપકી;
બસ ઇસિ કરતુતિસે, ધર્માત્મા કહલાયગા ?
ચાહકી ચિનગીસે ચેંકા, ચૈન ફિર ચિતકો કહાં;
દેખ ધર કર આગપે, પારા ન ઠિક ઠહરાયગા.
દાન દીનેકો ન દેકર, નામકા દાની બના;
ભોગ કે ભૂખે વહાં, જાકર બતા કયા ખાયગા.
લોભ લીલા કે લિયે, રચ રંગ શાલા રાગકી;
બોલ બહુરંગી રંગીલે, ગીત કબ તક ગાયગા.

સ્વાર્થી ઉપકાર ઐારે, કા કભી કરતા નહિ;
ફિર તુઝે સંસાર સારા, કિસ લિયે અપનાયગા.
જો તુઝે ભાતી નહિ, સબકી ભલાઇ તો ભલા;
કયોં ન બોલે ભાઈ ઐાકો, ભૂલમેં ભરમાયગા.
પ્રેમ કા જલ હૈ રહ્ય પરિવારકે આરામ કો;
ફૂલ નહિ દેગા કિસિ, દિન ફૂલ કર મુરઝાયગા.
ખેલ મેં ખોયા લડકપન, ભોગમેં જોબન ગયા;
ભૂલને ભાગી જરા કયા ઔર જીવન આયગા.
દૂર પ્યારેકી પુરી હે, દિન કિનારે આ ચુકા,
ચલ નહિ તો ઇસ ઝમેલે, મેં પડા પછતાયગા.
કંઠ કી ઘર ઘર સુનેંગે, અન્તકો ઘરકે ખડે;
ઉસ ઘડી 'શંકર' ઘિરા, ઘર ઘેરમેં ઘબરાયગા

ભજન (૪૦) પ્રભુકી સત્તા. કવ્વાલી.

સત્તા તુમ્હારી ભગવન, જગમેં સમા રહી હે;
તેરી દયા સુગન્ધિ, હર ગુલસે આ રહી હે૦
રવિ ચન્દ્ર ઔર તારે, તુને બનાયે સારે;
ઇન સબમેં જ્યોતિ તેરી, એક જગમેં સમા રહી હે.
વિસ્તૃત વસુન્ધરા પર, સાગર બનાયે તુને;
તેહુ જિનકી મોતિયોંસે, અબ ચમચમાં રહી હે.
હમ સબ તેરી શરણુ હે, તુઝસે યહી વિનય હે;
હો દૂર યહ અવિદ્યા હમકો ભૂલા રહી હે.

ભજન (૪૧) કવાલી.

ભાઇઓ જગતમે આકર, વૃથા હુયા હૈ જીના;
મુશ્કિલસે અય બુજુર્ગો, પાયા મનુષ્યકા ચોલા:

અફસોસ ફિરભી મિત્રો, કુછ ભી ધરમ ન કીના. ભાઇ૦
ઇન્દ્રિયોંકે બસમેં હોકર, મનકા ગુલામ બનકર;
વિષયોંમેં ફસકર પાપી, તન મન વે ધન દીના, ભાઇ૦
આયા થા કીસ લીએ તું, કુછ ભી ખબર નહિ હૈ,
બેહોસ હો રહા હૈ. અય મુર્ખ બુદ્ધિહીના. ભાઇ૦
એ મોલ તેરા જીવન, ક્ષણ ક્ષણમેં જા રહા હૈ;
હા શોક હૈ તો યહ હૈ, શુભ કર્મ કુછ ન કીના, ભાઇ૦
અય બાસુદેવ ઉઠો, ગફલતમે કયોં પડે હો:
સમઝો સરાય દુનિયા યહાં પર નસા ન પિના. ભાઇ૦

ભજન (૪૨)

નમઃ હો નમઃ હો નમઃ પ્રાણદાતા, નમઃ હો નમઃ હો નમઃ પ્રિય તાતા.
તું આકાશ સમ હર સ્થાનમેં વ્યાપક, સૃષ્ટિકા રચના તુહી હે વિધાતા. નમ૦
અકાયમ હે તું કાયા તેરી નહિ હે. નિરાકાર હે તું નહિ જન્મ પાતા. નમ૦
અતિ સુક્ષ્મ સે ભી હે સુક્ષ્મ તું હે પ્રમાણુઓંકે ભિ અન્તર સમાતા. નમ૦
તું નાડી ઓર નસકે બંધનસે બહાર, સદામુક્ત ઓર એક રસ કહાતા. નમ૦
તું શુદ્ધ ઓર નિર્મલ તું હે જ્ઞાનસાગર અવિદ્યાકા નાશક તું વિદ્યા બઢાતા.
નહી પાપકા લેશ તુજમેં જરા ભી, ન્યાયકારી હે તું ન્યાયકો જનાતા. નમ૦
સર્વવત સર્વજ્ઞ સબકા દ્રષ્ટા. સર્વ સાક્ષી મનકે અંદર સમાતા. નમ૦
બ્રહ્માંડકા એક, સ્વામી તુહી હે, સર્વઇશ સબકો નિયમસે ચલાતા. નમ૦
અકારણ હે તું આદી તેરા નહી હે. નિરાધાર તું સબમેં શક્તિ બસાતા નમ૦
સૃષ્ટિકે આરંભમેં વેદદ્વારા પરમસુખ મોક્ષકા રસ્તા દિખાતા નમ૦
નહી પાર પા સકે તેરી દયાકા, અભાગી હે વો જન તુજે જો ભુલાતા નમ૦

ભજન (૪૩) રાગ ભુપાલી ત્રીતાલ.

મન મેરા મદમાતી હાથી કી ન્યાઇ વશમેં કદાપી ન આવે હૈ પાપી
નિર્મલ નદી કો કરે હૈ ગંદીલા. ઉજલે ગંગાજલ ન ન્હાવે હૈ પાપી
અપની સફાઇકો આપ હી બિગાડે, સિર પૈ ધુળ ઉડાવે હૈ પાપી
પરધન પરહિંસા પરનારી ઉપર, લોભક નયન ચલાવે હૈ પાપી.
બટ આદી બૃક્ષકી તોડે હૈ, શાખા ગન્નેમેં તૃપ્તિ ન પાવે હૈ પાપી.
બન્ધનકો તોડેહૈ, અંકુશ ન માને હૈ, પાપોકે માર્ગમેં ધાવે હૈ પાપી.

ભજન (૪૪)

મર્દો કો ધર્મ્મ કામમેં, ડરદા નહી અચ્છા;
નામર્દ સે ઉમ્મેદ કા કરના નહીં અચ્છા.
કયા ગમ પ્રચાર ધર્મમેં. ગરજાનભી જાયે;
બદરસ્મ ઓર બદકામમેં, મરના નહિં અચ્છા.
બઢના ઉસીકા ખુબ હૈ, જીસસે હો ફજલે આમ;
જાલિમ વ મકખીચૂસકા, બઢના નહીં અચ્છા.
વાદા ન નિબાહના હૈ યહ શૈતાન કી હરકત;
ઇન્સાકો જુબાં દેકે, મુકરના નહીં અચ્છા.
કરનેસે પહલે સોચ લો, હર કામકા અંજામ;
આગેકો કદમ ધરકે, હટાના નહિ અચ્છા.
લડના કીસીસે ઠીક નહીં, ઇસ જહાન મેં;
પર ખાસ કર માબાપસે, લડના નહીં અચ્છા.
મહારાજ રામચંદ્ર ને, કરકે દિખા દિયા;
ભાઇકો ભાઇયોં સે, ઝગડાના નહીં અચ્છા.

ભજન (૪૫)

દેખિયો બ્હેનો યે પહિલે કૈસી નારી તુમમેંથી.
વેદકી જ્ઞાતા, વિવેકી, ધર્મધારી તુમમેથી દેખીયો૦
લોપામુદ્રા ગાર્ગી સુલભા. વિદુષી હો ચુકી,
શાસ્ત્રાર્થ કીયે જો પુરૂષોસેં, ન હારી તુમમેથી. દેખીયો૦
શોક હૈ આજ સો તક, ન ગીન્તી જાનતી;
જહાં કભી લીલાવતી સી, ગણીતધારી તુમમેથી. દેખીયો૦
હો ચુકે ધૃતરાષ્ટ્ર રાજા, જો કી નેત્ર વહિ ન થે,
• જીસકી રાની દુઃખમેં સાથી, રહેને વાલી તુમમેથી દેખીયો૦
દેખીયો શોચ કર મનમેં, મુઝે આંખો કા સુખ ધિક્કાર હૈ;
બાંધ કર પટ્ટી રહી, વો ગાંધારી તુમમેથી. દેખીયો૦
હો ગઇ જલકે સતિ, અપને પતિકે સાથ મેં;
ધર્મ વ્રત છોડા નહી યે, વીર નારી તુમમેથી. દેખીયો૦
જીસને ક્ષત્રી ધર્મકી; ઇજ્જત પિતાકી રખ લઇ;
પ્રાણ અપને દે ગઈ, કૃષ્ણકુમ્મારી તુમમેથી. દેખીયો૦
રાજ કો છોડ ગઈ, સીતા પતિ કે સાથમેં;
રામકી પ્યારી જનકજી કી, દુલારી તુમમેથી. દેખીયો૦
કહાં ગઈ વિદ્યોત્તમા. મંદાલસા વિદ્યાધરી;
ધર્મકી શિક્ષીત પતિકી, આજ્ઞાકારી તુમમેથી. દેખીયો૦
ઔર ભી સંયોગ નાશ, બાયે બિમલા હો ગઇ;
ધર્મકી ખાતિર જીન્હોને, જાનવારી તુમમેથી. દેખીયો૦
દેતીથી શીક્ષા પતિકો; બચન પાપસે;
લંકામેં મંદોદરી રાવણકી રાણી તુમમેથી દેખીયો૦

કહે બાસુદેવ બ્હેનો ગઈ હાલત ખરાબ;
છોડ દી વો રીત જો. વેદો કી બરી ઓરથી. દેખીયો૦

ભજન (૪૬) ગજલ

દયા કરો જન પૈ મેરે સ્વામી તુમ્હારા હમને લિયા સહારા,
તુહી હૈ કર્તા, તુહી હૈ ભર્તા, તુહી હૈ રક્ષક હૈ સર્વાધારા.
હે સબમેં તૂ તુઝમેં સબ જગત હૈ હૈ તૂ અસીમા ભી ઔર નિર્ભય,
કયા ખાક મિટ્ટીમેં તુઝકો પાવેં જો સુક્ષ્મ દષ્ટિસેં ના બિચારા.
હે સચ્ચિદાનન્દ નિર્વિકારી યહ સારી સૃષ્ટિ રચાઈ તુમને,
હમારી હાલત સુધારો સ્વામી જગતકે ભ્રમમેં તુમ્હે બિસારા.
હે ન્યાયકારી હે જ્ઞાન સિંધો પિતા હમારે હે પ્રાણદાતા,
ન તેરા આદિ ન અન્ત તેરા ન કોઈ બેટા ન કોઇ દારા.
અજર અમર હો અભય અનૂપમ વ નિત્ય શુદ્ધ હો પવિત્ર જ્ઞાની.
નિયમમેં સ્થિર હૈ સૂર્ય પૃથિવી આકાશ કે લોક ચંદ્ર તારા,

ભજન (૪૭)

ઓમનેક બાર બોલ, પ્રેમ કે પ્રયોગી ॥ ટેક ॥
હૈ યહી અનાદિ-નાદ, નિર્વિકલ્પ નિર્વિવાદ,
ભૂલતે ન પૂજ્યપાદ, વીતરાગ-યોગી ।
ઓમનેક બાર બોલ; પ્રેમ કે પ્રયોગી ॥
વેદ કો પ્રમાણ થાન, અર્થ-યોજના બખાન,
ગા રહે ગુણી સુજાન, સાધુ સ્વર્ગ-ભોગી ।
ઓમનેક બાર બોલ; પ્રેમ કે પ્રયોગી ॥
ધ્યાન મેં ધરેં વિરક્ત, ભાવ સે ભજેં સુભક્ત,
ત્યાગતે અધી-અશક્ત; પોચ પાપ રોગી ।

ઓમનેક બાર બોલ, પ્રેમ કે પ્રયોગી ॥
શંકરાદિ નિત્ય-નામ જો જપે વિસાર કામ,
તો બને વિવેક-ધામ, મુક્તિ કયો ન હોગી ।
ઓમનેક બાર બોલ, પ્રેમ કે પ્રયોગી. ॥

ભજન (૪૮)

ઓમક્ષર અખિલાધાર જિસને જાન લિયા ॥ ટેક ॥
એક, અખણ્ડ, અકાય, અસંગી, અદ્વિતીય, અવિકાર,
વ્યાપક, બ્રહ્મ, વિશુદ્ધ, વિધાતા,
વિશ્વ-વિશ્વ-ભર્તાર કો પિહચાન લિયા ॥ ઓમ્ ॥
ભુતનાથ, ભુવનેશ, સ્વયમ્ભૂ, અભય ભાવ ભણ્ડાર,
નિત્ય નિરંજન, ન્યાય નિયન્તા,
નિર્ગુણ નિગમાગાર, મન કો માન લિયા ॥ ઓમ્ ॥
કરૂણાનન્દ, કૃપાલુ, અકર્ત્તા, કર્મહીન કર્ત્તાર,
પરમાન્દ, પયોધિ, પ્રતાપી,
પુણ્ય પરમોદાર સે, સુખ-દાન લિયા ॥ ઓમ્ ॥
સર્વ-શિરોમણિ ી 'શંકર' કો જાના સબકા સાર,
જિસને જીવન-બેડા અપના,
ભવસાગર સે પાર, કરના ઠાન લિયા ॥ ઓમ્ ॥

ભજન (૪૯)

પિતા જી તુમ પતિત ઉધારન હાર ।
દીન શરણ કંગાલ કે સ્વામી, દુઃખ કે મોચન હાર ॥ ટેક ॥
પતિત પ્રવાહ પયોધ પ્રબલ હૈ, કિસ વિધિ ઉતરે પાર ॥૧॥
ઇસ અસાર સંસૃત સૃટિ મે, સુઝે ન સાર અસાર ॥ ૨ ॥
સત્ય જ્ઞાન બિન અંધ સમ ડાલેઃ કરે અસત્ આચાર ॥ ૩ ॥

તુમ્હરી દયા બિન કો સમરથ હૈ, કરે દીનન કો પાર ॥ ૪ ॥
અપને સ્વારથ કે સબ સાથી, પ્રિય કુટુમ્બ પરિવાર ॥ ૫ ॥
હો નિરાશ સબ ઓરસે સ્વામી, આયે તેરે દ્વાર ॥ ૬ ॥
અબ કા બાર દયા કર હમ પર, હો જાવે ભવપાર ॥ ૭ ॥

ભજન (૫૦)

નિરખા નૈન જ્ઞાન કે ખોલ પ્રભુકી જ્યોતિ જગમગાતી હૈ.
દેખો દમક રહી સબ ઠૌર, ચમકે નહીં કહી કુછ ઓર;
પ્યારી હમ સબકી સિરમૌર, ઉજ્વલ અંકુર ઉપજાતી હૈ. નિરખો.
જિસને ત્યાગે વિષય વિકાર, મનમેં ધારે વિમલ વિચાર;
સમજા સદુપદેશકા સાર, ઉસકો મહિમાં દરશાતી હૈ. નિરખો.
જિસકો કિયા કુમતિને અંધ, બિગડા જીવનકા સુપ્રબન્ધ;
કુછભી રહા ન તપકા ગન્ધ, ઝલકે પર ન ઉસે પાતીહૈ. નિરખો.
જિસને ઝંઝટકા ઝરઝેળ, પરખે જડ ચેતનકે ખેલ;
અપના કિયા નિરન્તર મેલ, "શંકર" ઉસકો અપનાતી. હૈ નિરખો.

ભજન (૫૧)

દુહા. અપના લેતા હૈ જિસે, શંકર પરમોદાર,
દેતા હૈ ઉસ જીવકો, જીવન કે ફૂલ ચાર.
જગદાધાર દયાળુ ઉદાર, જિસ પર પુરા પ્યાર કરેગા ટેક.

ઉસકી બિગડી ચાલ સુધાર, સિરસેં ભ્રમકા ભૂત ઉતાર,
દે કર મંગલ મૂલ વિચાર, ઉરમેં ઉત્તમ ભાવ ભરેગા,
જગદાધાર દયાળુ પ્યાર કરેગા૦ ૧

દૈહિક, દૈવિક, ભાતિક તાપ. દાહક. દમ્ભ કુકર્મ કલાપ,
અગલે પછલે સંચિત પાપ લેકર સાથ પ્રમાદ મરેગા,
જગદાધાર દયાળુ પ્યાર કરેગા૦ ૨

કરકે તન, મન, વાણી શુદ્ધ, જીવન ધાર કર્મ અવિરૂદ્ધ
બનકર, બોધ વિહારી બુદ્ધ, દુસ્તર મોહ સમુદ્ર તરેગા.
જગદાધાર દયાળુ પ્યાર કરેગા૦ ૩

અનુચિત ભોગોસે મુખ મોડ, અસ્થિર વિષય વાસના છોડ,
બન્ધન જન્મ, મરણુ કે તોડ, શંકર મુક્ત સ્વરૂપ ધરેગા.
જગદાધાર દયાળુ પ્યાર કરેગા. ૪

ભજન. (૫૨)

દોહા—તન વોહિત ભવસિંધુમેં, ડૂબ ચૂકે બહુવાર;
અબતો દીન દયાલ પ્રભુ, કરદે બેડા પાર,
ડગમગ ડોલે દીનાનાથ, નૈયા ભવસાગરમેં મેરી. ટેક

મૈંને ભરભર જીવન ભાર, છોડે તવ વોહિત બહુવાર
પહુંચ્યા એક નહિ ઉસ પાર,
ચહબી કાળચક્રને ઘેરી ડગમગ ડોલે૦ ૧

ટૂટા મેરૂ કંડ પતવાર, કર પગ પાતે ચલેં ન ચાર,
માની મન માઝીને હાર,
દરશે દુરગતિ રાત અંધેરી—ડગમગ ડોલે૦ ૨

અટકે અધ ઝપ નજ ભુજંગ, ઝટકે પટકે તાપત રંગ;
પડકર કર્મ પવનકે સંગ,
તરની ભરતી હૈ ચખ ફેરી–ડગમગ ડોલે૦ ૩

ઠોકર મારણા ચલકી ખાય, ફટકર ડૂબ જાયગી હાય,
શંકર અબતો પાર લગાય,
તેરી માર સહી બહુતેરી ડગમગ ડોલે૦ ૪

પ્રભુ નહિ દેખાવાનું કારણ.

ભજન (૫૩)

(ગજલ.)

અતિશય પાસ હોવાથી,
પ્રભુજી નજર ન આવે;
વિના મલ શુદ્ધિ યોગક્રિયા,
ન સાક્ષાત ઇન્દ્રિયથી થાયે.

નયનના જેમ અંજનને,
નયન નહિ દેખવા પામે;
ધ્વનિ ઉર સકલ નાડીના,
ન કાનો, સૂણવા પામે.

સરીર જઠરાગ્નિની ગરમી,
ત્વચા ના અનુભવી શકતી:
સુગંધિ નાક અંદરની,
ન તેને નાસિકા ગ્રહતી.

રહે જેમ કાષ્ઠમાં અગ્નિ,
તલે તેલય દુધે માખણ;
પ્રભુ તેમજ બધે વ્યાપક,
મથન યોગે દિયે દર્શન.

ભજન (૫૪)

ભગવન્ હમારા તન મન, સંસાર કે લિયે હો।
યહ જિન્દગી હો લેકિન, ઉપકાર કે લિયે હો.
શાનોં પર સર અગર હો, તલવાર કે લિયે હો:
ખંજર વલે ન હાથો મેં, વાર કે લિયે હો.
ખિદમત કરેં હાં સબકી, ખિદમતગુજાર બન કર;
દુશ્મન કે ભી ન ખટકે આંખોં મેં ખાર બન કર.
જલ્વા સદાકતોં કે આલમ કો હમ દિખાદેં:
બાતિલ પરસ્તિયોં કો રાહે અદમ બતાદેં.
રુએ જમી સે આતી એક ઓઉમ્ કી સદા હો;
હર સર અદબ સે વેદોં કે રોબરૂ ઝુકા હો.

ભજન (૫૫)

કાંટે સે ભી ખરાબ હૈ જિસ ગુલ મેં બૂ ન હો,
બીરાને કે મિસાલ હૈ જિસ દિલ મેં નૂ ન હો;
ગૂંગી જબાં હો જિસ પૈ તેરી ગુફતગૂ ન હો,
જલ જાય દિલ વહ જિસમેં તેરી જુસ્તજૂ ન હો.
જો સ્યાહ દિલ સતાયે કિસી બે જબાન કો,
માલિક કે રૂબરૂ વહ કભી સુર્ખરૂ ન હો.

દુનિયાં સે હાથ ધોકે કરે એજબાં પૈ પ્યાર,
હર હાલ મેં હૈ પાક કભિ એવજૂ ન હો.

ઇન્સાં હૈ વહ જો આપ સા જાને જહાન કો,
તફરીક જિસકે દિલ મૈં કભી મૈં વ તૂ ન હો.

દુનિયાં મેં બસકે પાક ચલન કો બનાઇયે,
બરબાદ જીવ કા કભી યારો લહૂ ન હો.

કુછ કરલે કામ નેક કિ ફુરસત કા વક્ત હૈ,
હાસિલ હૈ આજ બાત વહ કલ કો કભી ન હો.

ખોલે હુએ હો હાથ જહાં સે હમારા કૂચ,
લિપટી હુઇ કફન મેં કોઇ આર્જુ ન હો.

મખમૂર હૈ શરાબસુલહકુલ કા જામ પી,
ઉસ 'રામ' કે હબીબ કા ખાલી સુબૂ ન હો.

ભજન (૫૬)

દયાનન્દ કે વીર સૈનિક બનેંગે,
દયાનન્દ કા કામ પૂરા કરેંગે. ૧

ઉડાયે ધ્વજા ધર્મ કી હમ ફિરેંગે,
ઉસી કે લિયે હમ જિયેંગે મરેંગે. ૨

ગુંજાયેંગે વેદોં કે હમ ગીત ગાકર,
દિખાયેંગે દુનિયા પુરાની બનાકર. ૩

ઉજાડેંગે શહરોં કો જંગલ બસા કર,
બિતાયેંગે જીવન કો સચ્ચા બનાકર. ૪

ઉઠાયેંગે ઋષિયોં કી આવાજ કો હમ,
બનાયેંગે ફિર સ્વર્ગ સંસાર કો હમ. ૫
મિટાયેંગે સબ સમ્પ્રદાયોં કો, મત કો,
બનાયેંગે ફિર આર્ય સારે જગત્ કો. ૬
વહી પ્રેમ-ગંગા યહાં ફિર બહેગી,
જો સંસાર કી તાપ માલા હરેગી. ૭
કહેગા જગત્ ફિરસે ઇક સ્વર મેં સારા,
વહી વૃદ્ધ-ભારત ગુરુ હમારા. ૮

ભજન (૫૭)

વિધાતા તૂ હમારા હૈ, તુહી વિજ્ઞાન દાતા હૈ,
બિના તેરી દયા કોઇ, નહીં આનન્દ પાતા હૈ.
તિતિક્ષા કી કસૌટી સે, જિસે તૂ જાંચ લેતા હૈ,
ઉસી વિદ્યાધિકારી કો, અવિદ્યા સે છુડાતા હૈ.
સતાતા જો ન ઔરોં કો, ન ધોખા આપ ખાતા હૈ,
વહી સદ્‌ભક્ત હૈ તેરા, સદાચારી કહાતા હૈ.
સદા જો ન્યાય કા પ્યારી, પ્રજા કો દાન દેતા હૈ,
મહારાજા ! ઉસી કો તૂ બડા રાજા બનાતા હૈ.
તજે જો ધર્મ કો, ધારા-કુકર્મો કી બહાતા હૈ,
ન એસે નીચ પાપી કો કભી ઉંચા ચઢાતા હૈ.
સ્વયમ્ભૂ-શંકરાનન્દી, તુઝે જો જાન લેતા હૈ,
વહી કૈવલ્ય સત્તા કી મહત્તા મેં સમાતા હૈ.

ભજન (૫૮)

વેદોં કા ડંકા આલમ મેં બજવા દિયા દેવ દયાનન્દ ને,
હર જગહ ઓરૂમ્ કા ઝંડા ફિર ફહરા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
અજ્ઞાન અવિદ્યા કી હરસૂ ઘનઘોર ઘટાએં છાઈ થીં,
કર નષ્ટ ઉન્હેં જગમેં પ્રકાશ ફૈલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
સર પર તૂફાન બલા કા થા નજરોં સે દૂર કિનારા થા,
બનકર મલ્લાહ કિનારે પર પહુંચા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
ઘુસ ગયે લુટેરે ઘર મેં થે સબ માલ લુટ કર લે જાતે,
સદ્ શુક્ર હાથ સોતોં કા પકડ બિઠલા દિયા દેવ દયાનન્દને.
મક્કારી દગા ફરે બોં સે જો માલ લુટ કર ખાતે થે,
સબ પોલ ખોલ કર દિલ ઉનકા દહલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
ઉડ ગયે હોશ મતવાલોં કે મૈદાન છોડ કર રફૂ હુએ,
હથિયાર તર્ક કા નિકાલ જબ ચમકા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
કબરોં મેં સર કો પટકતે થે કોઇ દહરો હરમ મેં ભટકતે થે,
દે જ્ઞાન ઉન્હેં મુક્તિ કા માર્ગ દિખલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
કરતે થે હમેશા ચીખ ચીખ તૌહીન વેદ અકદસ કી જો,
સર ઉનકા વેદોં કે આગે ઝુકવા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
સબ છોડ ચુકે થે કર્મ ધર્મ ગૌરવ ગુમાન ઋષિ મુનિયોં કા.
ફિર સંધ્યા હવન યજ્ઞ કરના સિખલા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
વિદ્યાલય ગુરૂકુલ ખુલવાયે કાયમ હર જગહ સમાજ કિયે,
આદર્શ પુરાતન શિક્ષા કા બતલા દિયા દેવ દયાનંદ ને.
બલિદાન કિયા બલિ વેદી પર જીવન-પ્રકાશ હંસતે હંસતે.
સચ્ચે રહબર બન કર સબકો ચેતા દિયા દેવ દયાનન્દ ને.
સસાર મેં ડંકા વેદોં કા, બજવા દિયા વેદોં વાલે ને,

ભજન (૫૮)

જગતકે સ્વામી જગત્-નિયંતા પરમ પિતાકો રિઝાયેં કયોંકર ?
બસાયા જિસને સભી જગત કો સભી જગત મેં બસા હુઆ જો,
બના કે મન્દિર ઉસે અલહિદા બતાઓ પ્યારે બસાયે કયોંકર ?
બનાઈ જિસને તમામ દુનિયાં હજારોં ચુન ચુન અજબ પદારથ,
ઉસી કી મિટ્ટી કી મૂર્તિ જડ હમ બિચાર દેખો બનાવે કયોંકર ?
ચમક ચમક કર યે ચાઁદ સૂરજ અનૂપ જિસકી પ્રભા દિખાતે,
નહીં સમઝ મેં હમારે આતા ઉસી કો દીપક દિખાયેં કયોંકર ?
ઉદારતા કા સમુદ્ર જો હૈ દુઃખોં કા નાશક સુખોં કા દાતા,
ઉસી કે ચરણોં મેં ફૂલ પાની ટકા રૂપૈયા ચઢાયેં કયોંકર ?
પિલાતા જો હૈ સભી જગત કો સુધા સે બઢ કર સુનીર અપના,
ઉસી કો બછડે કા દૂધ ઝૂંઠા અબોધ બનકર પિલાયેં કયોંકર ?
દશોં દિશાયેં બજા રહીં હૈં અપૂર્વ જિસકે સુયસ કા ડંકા,
ઉસી કે ગૌરવ કે ગાન મેં હમ યે ક્ષુદ્ર ઘંટી બજાયેં કયોંકર ?
ખિલાતા જો હૈ સદા સભી કો, ન રૂપ રંગ કા બખેડા રખતા,
ઉસીકો ચૅાબલ કે ચાર ટુકડે, દહી બતાશા, ખિલાયેં કયોંકર ?
બહાયા જિસને મલય સુગન્ધિત, સમીર શીતલ ત્રિતાપ-હારી,
અચેત હોકર ભ્રમોં મેં ફંસ કર, ઉસી પૈ પંખા હિલાયેં કયોંકર ?
સમસ્ત બન્ધન સે મુક્ત હૈ જો, ન બાઁધ સકતા જિસે હૈ કોઈ,
ઉસી કો સોને કી સાઁકરોં મેં, બિચારે ભાઈ બઁધાયેં કયોકર

જગત્ કે જીવન જગદાધાર !

॥ આરતી ॥

ભજન (૬૦)

જય જગદીશ હરે, પિતા જય જગદીશ હરે,
ભક્ત જનનકે સંકટ, ક્ષણમેં દૂર કરે. ઓમ્ જય૦

જો ધ્યાવે ફલ પાવે, દુઃખ વિનશે મનકા,
સુખ સમ્પતિ ઘર આવે, કષ્ટ મિટે તનકા. ઓમ્ જય૦

માત પિતા તુમ મેરે, શરણુ ગ્રહું કિસ કી.
તુમ બિન ઔર ન કોઇ, આશ કરૂં કિસકી. ઓમ્ જય૦

તુમ પૂરણ પરમાત્મા, તુમ અન્તર્યામી,
પરબ્રહ્મ પરમેશ્વર, તુમ સબકે સ્વામી. ઓમ્ જય૦

તુમ કરૂણા કે સાગર, તુમ પાલન કર્ત્તા,
મૈં મતિમંદ અજ્ઞાની, કૃપા કરો ભર્ત્તા. ઓમ્ જય૦

તુમ હો એક અગોચર, સબ કે પ્રાણપતિ,
કિસ વિધિ મિલું દયામય, તુમકો મેં કુમતિ. ઓમ્ જય૦

દિનબન્ધુ દુ.ખ હર્ત્તા, તુમ રક્ષક મેરે,
કરૂણા હસ્ત બઢાઓ. શરણ પડા તેરે. ઓમ્ જય૦

વિષય વિકાર મિટાઓ, પાપ હરો દેવા,
શ્રદ્ધા ભક્તિ બઢાઓ, સજ્જનોકી સેવા. ઓમ્ જય૦

અથ બ્રહ્મયજ્ઞ—સંધ્યોપાસના.

ગાયત્રી મંત્રથી શિખા બંધન.

ઓ૩મ્ ભૂર્ભુવઃસ્વઃતત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગોદેવસ્ય ધીમહિ। ધિયોયોનઃ પ્રચોદયાત્॥ ઋ. મં. ૩ સૂ ૬૨. મં. ૧૦

પછી જમણા હાથની હથેળીમાં પાણી લઇ નીચે લખેલા મંત્રથી ત્રણવાર આચમન કરવાં. એનાથી કંઠનો કફ અને પિત્તની નિવૃત્તિ થાય છે, તથા મન ભગવાનના ભજન માટે તૈયાર થઈ જાય છે.

આચમનમંત્ર.

ઓ૩મ્ શંનો દેવી રભિષ્ટય આપો ભવન્તુ પીતયે શંયોરભિ સ્ત્રવન્તુ નઃ ॥૧॥ યજુ અ. ૩૬ મં. ૧૨.

(ઓ૩મ્) પરમેશ્વર (શમ્) કલ્યાણકારી (નઃ) અમારા ઉપર. (દેવીઃ) સર્વપ્રકાશક (અભિષ્ટયે) મનોવાંછિત (આપઃ) સર્વ વ્યાપક (ભવન્તુ) થાય. (પીતયે) પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિને માટે (શયોઃ) સુખની (અભિસ્ત્રવન્તુ) બધી બાજુથી વર્ષા કરે (નઃ) અમારા ઉપર. ॥૧॥

ભાવાર્થઃ—સર્વવ્યાપક અને સર્વ પ્રકાશક પરમેશ્વર મનોવાંછિત આનંદની પ્રાપ્તિને માટે અમારા ઉપર સદા સુખની વૃષ્ટિ કરો. ૧.

વિધિઃ—ત્રણ આચમન કરવાં.

અથેન્દ્રિયસ્પર્શ મંત્રઃ

ઓ૩મ્ વાક્ વાક્ । ઓ૩મ્ પ્રાણઃ પ્રાણઃ । ઓ૩મ્ ચક્ષુઃ ચક્ષુઃ । ઓ૩મ્ શ્રોત્રમ્ શ્રોત્રમ્ । ઓ૩મ્ નાભિઃ । ઓ૩મ્ હૃદયમ્ । ઓ૩મ્ કંઠઃ । ઓ૩મ્ શિરઃ । ઓ૩મ્ બાહુભ્યાં યશોબલમ્ । ઓ૩મ્ કરતલ કરપૃષ્ઠે ॥ ૨ ॥

(વાક્) વાણી, (પ્રાણઃ) શ્વાસઃ (ચક્ષુઃ) આંખ. (શ્રોત્રમ્) કાન. (નાભિઃ) ડુંટી. (હૃદયમ્) દિલ (કંઠઃ) કંઠ (શિરઃ) માથું (બાહુભ્યાં) બન્ને હાથ વડે (યશોબલમ્) કીર્તિશક્તિ (કરતલ) હથેલી (કરપૃષ્ઠે) હથેલીની નીચેનો ભાગ. ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ:—હે પરમાત્મન્ ! મારી વાણી અને જીભ સારૂં જ બોલવાવાળાં થાઓ. મારી બન્ને આંખો પવિત્રભાવથી જુએ, મારા બન્ને કાન સદા શુભ મંત્રોચ્ચાર સાંભળે, મારી ડુંટી, હૃદય, કંઠ, માથું, બધાં પોતપોતાનાં સારાં કાર્ય કરે અને હું બન્ને હાથોથી દુષ્ટોનું તાડન અને શ્રેષ્ઠોનું પાલન કરતાં યશ અને બળ પ્રાપ્ત કરૂં.૨

વિધિ:—ડાબા હાથની હથેલીમાં પાણી લઇ જમણા હાથની વચલી અને ટચલીની પાસેની એમ બે આંગળીઓ વડે પાણી લઇ ઇંદ્રિયોનાં નામ બોલતી વેળાએ તે ઇંદ્રિયોને સ્પર્શ કરવો.

અથ માર્જન મંત્રઃ

ઓ૩મ્ ભૂઃ પુનાતુ શિરસિ । ઓ૩મ્ ભુવઃ પુનાતુ નેત્રયોઃ । ઓ૩મ્ સ્વઃ પુનાતુ કંઠે । ઓ૩મ્ મહઃ પુનાતુ

હૃદયે । ઓ૩મ્ જનઃ પુનાતુ નાભ્યાં । ઓ૩મ્ તપઃ પુનાતુ પાદયોઃ ઓ૩મ્ સત્યં પુનાતુ પુનઃ શિરસિ । ઓ૩મ્ ખં બ્રહ્મ પુનાતુ સર્વત્ર ॥ ૩ ॥

(ભૂઃ) પ્રાણ સ્વરૂપ, (ભુવઃ) દુઃખનાશક (પુનાતુ) પવિત્ર કરે. (સ્વઃ) સુખ સ્વરૂપ (મહઃ) મોટા (જનઃ) પિતા (તપઃ) દંડદાતા–જ્ઞાન સ્વરૂપ (સત્યમ્) સત્ય સ્વરૂપ–અવિનાશી (પુનઃ) ફરીથી (ખમ્) વ્યાપક (બ્રહ્મ) મોટા ઈશ્વર (સર્વત્ર) સર્વ ઠેકાણે છે.

ભાવાર્થ:—જડ અને ચેતન સ્વરૂપ સર્વના જીવનનો હેતુ પ્રાણથી પણ પ્યારો પરમાત્મા માથાને પવિત્ર કરે, પોતાના સેવકોના દુઃખોને દૂર કરીને સુખમાં રાખવાવાળો પ્રભુ બન્ને આંખોને પવિત્ર કરે, સર્વમાં વ્યાપક, સર્વને નિયમમાં રાખવાવાળા અને બધાને આશ્રય લેવાનું ધામ તથા સુખસ્વરૂપ દેવ કંઠને પવિત્ર બનાવે, સર્વથી મોટા અને બધાનો પૂજ્ય દેવ હૃદયને પવિત્ર કરે, સર્વ જગત્‌ના ઉત્પાદક પિતા ડુંટીને પવિત્ર કરે, દુષ્ટોને સંતાપકારી અને જ્ઞાનસ્વરૂપ પરમેશ્વર પગને પવિત્ર કરે, અવિનાશી પ્રભુ ફરીથી મસ્તકને પવિત્ર કરે, તથા સર્વમાં વ્યાપક અને સૌથી મહાન્ બધા અંગોને પવિત્ર કરે ૩.

વિધિઃ—સ્પર્શની માફક બન્ને આંગળીઓ વડે જળ લઇ પ્રત્યેક અંગ ઉપર છાંટવું. તેનાથી આળસ દુર થાય છે અને શરીર તથા મન પવિત્ર બને છે.

પ્રાણાયામ મંત્રઃ

ઓ૩મ્ ભૂઃ । ઓ૩મ્ ભૂવઃ । ઓ૩મ્ સ્વઃ । ઓ૩મ્ મહઃ । ઓ૩મ્ જનઃ । ઓ૩મ્ તપઃ । ઓ૩મ્ સત્યમ્ ॥ તૈત૦ ૪ ॥ પ્ર. ૧૦ અનુ ૨૭ ॥

ભાવાર્થઃ—હે જગદીશ્વર ! આપ પ્રાણ સ્વરૂપ, પવિત્ર કરવાવાળા, આનંદ સ્વરૂપ, સૌથી મહાન્, સર્વના પિતા, સર્વને જાણવાવાળા અને અવિનાશી છો. ૪.

વિધિઃ—અંદરનો વાયુ બહાર કાઢી બને તેટલો વખત બહાર રોકવો. પછી ધીમે ધીમે અંદર લેવો. અને પાછો અંદર રોકવો. આ એક પ્રાણાયામ થયો. એવી રીતે ઓછામાં ઓછા ત્રણ પ્રાણાયામ કરવા જોઇએ. પ્રતિદિન એની સંખ્યામાં સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરી વધારતા જવું.

પ્રાણાયામ પવિત્ર અને નિરોગ જીવન આપનારો છે. એનાથી શરીરમાંનો ગંદો વાયુ નીકળીને આયુષ્યને વધારનારો બહારનો પવિત્ર વાયુ અંદર પ્રવેશ કરે છે આમ કરવાથી લોહી સાફ થઇને ઘણા પ્રકારની બિમારીઓનો નાશ થાય છે, તથા મન સ્થિર થઇ જાય છે.

અથાઘમર્ષણ મંત્રાઃ

ઓ૩મ્ ઋતંચ સત્યંચાભીદ્ધાત્તપસોઽધ્યજાયત । તતો રાત્ર્યજાયત તત,ઃ સમુદ્રોઅર્ણવઃ ॥ ૧ ॥ ૫ ॥ ઋ૦ મંત્ર ૧૦ । સૂ૦ ૧૯૦ । મં૦ ૧ ॥

(ઋતમ્) વેદ (ચ) અને (સત્યમ્) કાર્યરૂપ પ્રકૃતિ (તતઃ) ફરી (રાત્રિ) પ્રલય (સમુદ્રો અર્ણવઃ) જળકોષ. ૧ ॥૫॥

ભાવાર્થ:—પરમેશ્વરના જે જ્ઞાનમય અનંત સામર્થ્યથી વેદવિદ્યા અને કાર્યરૂપી પ્રકૃતિ ઉત્પન્ન થયાં, એ સામર્થ્યથી પ્રલયરૂપી રાત્રિ અને જળકોષ સમુદ્ર ઉત્પન્ન થયો. ૧ ॥૫॥

ઓરૂમ્ સમુદ્રા દર્ણવાદધિ સંવત્સરો અજાયત । અહો રાત્રાણિ વિદધદ્વિશ્વસ્ય મિષતો વશી ॥૨॥ ૬ ઋ૦ મં૦ ૧૦ । સૂ૦ ૧૯૦ । મં૦ ૨॥

(સમુદ્રાત્ અર્ણવાત્) જળકોષ (અધિ) પાછળથી સંવ-ત્સરઃ) કાળવિભાગ (અજાયત) બનાવ્યો (અહો રાત્રાણિ) દિન રાત (વિદધત્) બનાવ્યાં (વિશ્વસ્ય) જગતના (મિષતઃ) સહજ સ્વભાવથી (વશી) સ્વામી. ૨ ॥૬॥

ભાવાર્થ:—જગતને વશમાં રાખવાવાળા પરમેશ્વરે પોતાના સહજ સ્વભાવથી જળકોષ પછી કાળના વિભાગ દિન, વર્ષ અને રાત્રિ બનાવ્યાં.

ઓરૂમ્ સૂર્યાચન્દ્રમસૌ ધાતા યથા પૂર્વમકલ્પયત્, દિવંચ પૃથિવીંચાન્તરિક્ષમથો સ્વઃ । (૭) ઋ. ૧૦ । ૧૯૦ ॥૩॥

(સૂર્યાચન્દ્રમસૌ) સૂર્ય ચંદ્ર (ધાતા) બનાવવાળાએ (યથાપૂર્વમ્) પહેલાં જેવા (અકલ્પયત્) બનાવ્યાં (દિવમ્)

દિવ્યલોક (પૃથિવીમ્) પૃથિવી (અન્તરિક્ષમ્) અન્તરિક્ષ (અથો) અને (સ્વ.) લોકલોકાન્તરો ૩. (૭)

ભાવાર્થ:—વિધાતાએ પહેલાં જેવા સૂર્યચન્દ્ર, દિવ્ય લોક, પૃથિવી લોક, અન્તરિક્ષ અને સર્વ લોકલોકાંતર રચ્યાં.

ત્રણે મંત્રનો અર્થ:—હું તે પૂર્ણ પરમાત્માનું ધ્યાન ધરૂં છું કે, જે અનન્ત જ્ઞાનમય પરમાત્માના સામર્થ્યથી સર્વ વિદ્યાના ભંડાર વેદ શાસ્ત્ર અને ત્રિગુણાત્મક (અર્થાત્ સત્વ, રજ અને તમ) કારણ રૂપ પ્રકૃતિ કાર્ય રૂપ થઇને પૂર્વ કલ્પની માફક ઉત્પન્ન થયાં, એજ પરમાત્માના સામર્થ્યથી મહારાત્રિ કે જે પ્રલય પછી હજાર ચતુર્યુગિ સુધી રહે છે, તે પણ ઉત્પન્ન થઈ છે; એજ પરમાત્માથી પૃથિવી મેઘમંડળ અને મહા સમુદ્રની ઉત્પત્તિ થઈ છે, તથા સંવત્સર પણ પૂર્વ સૃષ્ટિની સમાન ઉત્પન્ન કર્યો છે. સર્વને વશ કરવાવાળા પરમેશ્વરે સહજ સ્વભાવથી જગત્માં રાત્રિ દિવસ, ઘટિકા, પળ અને ક્ષણાદિ પૂર્વવત્ રચ્યાં છે. સૂર્ય અને ચંદ્રને સર્વ જગતના ધારણ અને પોષણ કરવાવાળાએ પૂર્વકલ્પની માફક રચ્યાં, અને સૂર્યાદિ લોકોનો પ્રકાશ, પૃથિવી અને સૂર્ય લોકની મધ્યમાં જે લોક છે એને પણ ઈશ્વરે પહેલાંની માફક જ રચ્યા છે.

તાત્પર્ય એ છે, કે વેદથી લઇને પૃથિવી પર્યંત જે આ જગત્ છે, તે સર્વ ઇશ્વરના નિત્ય સામર્થ્યથી જ પ્રકાશિત થયું છે અને ઇશ્વર વ્યાપક હોવાથી અન્તર્યામી રૂપથી સર્વનાં પાપ પુણ્યને જોઇ, પક્ષપાત છોડી, સર્વને યથાવત્ ફળ આપી રહ્યો છે; એવું નક્કી જાણીને ઇશ્વરથી ડરીને માણસોએ મન, વચન અને કર્મથી પાપ

કર્મો કદાપિ કરવાં નહિ. આ ત્રણ મંત્રો પાપથી બચાવવાવાળા છે, એટલા માટે આ મંત્રનું નામ અઘમર્ષણ (પાપને મારવાવાળા) છે. અઘમર્ષણ પછી "શન્નો દેવી. મંત્રથી ફરીથી ત્રણ આચમન કરવાં કારણ કે પ્રાણાયામથી કંઠ સુકાઇ જાય છે.

અથ મનસા પરિક્રમા મંત્રાઃ

ઓ૩મ્ પ્રાચી દિગગ્નિરધિપતિરસિતો રક્ષિતા દિત્યા ઇષવઃ। તેભ્યો નમોધિપતિભ્યો નમો રક્ષિતૃભ્યો નમ ઇષુભ્યો નમ એભ્યો અસ્તુ । યોઽસ્માન્ દ્વેષ્ટિ યં વયં દ્વિષ્મસ્તં વો જંભે દધ્મઃ ॥ ૧ ॥ ૮ ॥ અથ૦ ૩ । ૨૭ । ૧॥

(પ્રાચી) પૂર્વ (દિક્) દિશા (અગ્નિઃ) જ્ઞાન સ્વરૂપ (અધિપતિઃ) રાજા (અસિતઃ) બન્ધન રહિત (રક્ષિતા) બચાવવાવાળા (આદિત્યા) સૂર્ય (ઇષવ) બાણ (તેભ્યઃ) એમને (નમઃ) પ્રણામ (એભ્યઃ) એમને (યઃ) જે (અસ્માન્) અમારી (દ્વેષ્ટી) ઇર્ષા કરે છે (યમ્) જેની (વયમ્) અમે (દ્વિષ્મઃ) ઇર્ષા કરીએ છીએ (તમ્) એને (જંભે) ન્યાય રૂપી સામર્થ્યમાં (દધ્મઃ) રાખે છે (વઃ) તમારા. ૧ (૮)

ભાવાર્થઃ—પૂર્વ દિશામાં જે અગ્નિ જ્ઞાન સ્વરૂપ અધિપતિ સર્વ જગત્‌ના સ્વામી બંધન રહિત ક્ષમા કરનારા કે જેનાં બાણ સૂર્યનાં કિરણ છે, એ સર્વ ગુણોના અધિપતિ ઇશ્વરની અમે લોકો વારંવાર વંદના કરીએ છીએ. જે ઇશ્વરના ગુણ અને એના રચેલા

પદાર્થ જગતની રક્ષા કરવાવાળા છે, અને પાપીઓને બાણુની માફક પીડા આપનારા છે એને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. જે પ્રાણી–લોક અજ્ઞાનથી ધાર્મિક પુરૂષનો તથા પાપી પુરૂષનો દ્વેષ કરે છે, એ બધાની બુરાઇ તે બાણુરૂપી કિરણો બાળીને ભસ્મ કરે. પણ અમે લોકો કોઇની સાથે વેર કરીએ નહિ અને કોઇ અમારી સાથે પણ વેર ન કરે અતઃ અમે સર્વ લોક મિત્રભાવથી રહીએ.

ઓરૂમ્ દક્ષિણાં દિગિન્દ્રોધિપતિસ્તિરશ્ચિરાજી રક્ષિતા· પિતર ઇષવઃ । તેભ્યો૦ ॥ ૨ ॥ ૯ ॥

(દક્ષિણ) દક્ષિણ (દિગ્) દિશા (ઇન્દ્રઃ) પરમૈશ્વર્યયુક્ત ઇશ્વર (તિરશ્ચ) હાડકાં સિવાયનાં પશુ (રાજી) સમૂહ (રક્ષિતા) બચાવવાવાળા (પિતરમ્) જ્ઞાની (તેભ્યો) એમને—(બાકી ઉપર પ્રમાણે)

ભાવાર્થ:—હે પરમેશ્વર ! આપ અમારી દક્ષિણ દિશા તરફ પણ વ્યાપક છો, તેમજ અમારા રાજાધિરાજ છો, અને ભુજંગાદિ હાડકાં શિવાયનાં પશુઓથી અમારી રક્ષા કરો છો, તથા જ્ઞાનીઓ દ્વારા અમોને જ્ઞાનપ્રદાન કરાવો છો. આપના આધિપત્યરૂપી અને જીવનરૂપી રક્ષાને માટે તમને નમસ્કાર છે. જે અમારો દ્વેષ કરે છે અગર જેનો અમે દ્વેષ કરીએ છીએ એમને આપના ન્યાય પર છોડીએ છીએ.

ઓરૂમ્ પ્રતીચી દિગ્વરુણોઽધિપતિઃ પૃદાકૂ રક્ષીતાન્ન મિષવઃ । તેભ્યો૦ ॥ ૩ ॥ ૧૦ ॥

(પ્રતીચી દિગ્) પશ્ચિમ દિશા (વરુણો) ઉત્તમ સ્વરૂપ (પૃદાકૂ) હાડકાંવાળાં વિષધારી (અન્ન) ભોજન (તેભ્ય :) તેમને ઈત્યાદિ;

ભાવાર્થ:—હે સૌંદર્યના ભંડાર ! તમે અમારી પીઠ તરફ પણ છો. અમારા મહારાજા છો ! અને મોટાં મોટાં હાડકાંવાળાં વિષધારી પ્રાણીઓથી અમારી રક્ષા કરાવાવાળા છો. તમે અમારા પ્રાણનું અન્નદ્વારા પોષણ કરો છો; માટે તમને અમારા નમસ્કાર છે. અમે જેનો દ્વેષ કરીએ છીએ અને જે અમારો દ્વેષ કરે છે તેમને આપના ન્યાય ઉપર છોડીએ છીએ.

ઓરૂમ્ ઉદીચીદિગ્સોમોઽધિપતિઃ સ્વજો રક્ષિતા સનિ-રિષવઃ । તેભ્યો૦ ॥૪॥ ૧૧ ॥

(ઉદીચી દિગ્) ઉત્તર દિશા (સોમ:) શાન્ત સ્વરૂપ (સ્વજ:) પોતાની મેળે (શનિ:) વિજયી. વગેરે.

ભાવાર્થ:—હે પિતા ! તમે અમારી ડાબી બાજુએ પણ વ્યાપ્ત છો અને અમારા પરમ સ્વામી છો. તમે સ્વયંભૂ અને અમારા રક્ષક છો, તમે જ વીજળીદ્વારા અમારા લોહીની ગતિની અને પ્રાણોની રક્ષા કરો છો. અમે તમને નમસ્કાર કરીએ છીએ. અમે જેનો દ્વેષ કરીએ છીએ અને જે અમારો દ્વેષ કરે છે; તેમને આપના ન્યાય ઉપર છોડીએ છીએ.

ઓરૂમ્ ધ્રુવાદિગ્વિષ્ણુ રધિપતિઃ કલ્માષગ્રીવો રક્ષિતા વીરૂધ ઇષવઃ તેભ્યો૦ ॥ ૫ ॥ ૧૨ ॥

(ધ્રુવાદિગ્) નીચેની દિશા (વિષ્ણુઃ) સર્વવ્યાપક (કલ્માષ-ગ્રીવઃ) લીલીડોકવાળા (વીરૂધઃ) બળદ (ઇષવઃ) પ્રાણ વગેરે.

ભાવાર્થ:—હે સર્વ વ્યાપક પ્રભુ! તમે અમારા નીચેના દેશોમાં પણ વિદ્યમાન છો. તમે અમારા રાજા છો. તમે લીલા રંગવાળાં ઝાડ તથા બળદોદ્વારા અમારા પ્રાણોની રક્ષા કરો છો. અમે આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. જેનો અમે દ્વેષ કરીએ છીએ અને જેઓ અમારો દ્વેષ કરે છે, તેમને આપના ન્યાય પર છોડીએ છીએ.

ઓરૂમ્ ઉર્ધ્વા દિગ્બૃહસ્પતિ રધિપતિઃ શ્વિત્રો રક્ષિતા વર્ષ મિષવઃ । તેભ્યો૦ ॥ ૬ ॥ ૧૩ ॥

(ઉર્ધ્વાદિગ્) ઉપરની દિશા (બૃહસ્પતિઃ) મોટા સ્વામી (શ્વિત્રઃ) શુદ્ધ (વર્ષ) વરસાદ વગેરે–

ભાવાર્થ:—હે મહાન્ પ્રભો! તમે ઉપરની દિશામાં વ્યાપક પવિત્રાત્મા અમારા સ્વામી અને રક્ષક છો. તમે વરસાદ લાવી અમારી ખેતીમાં પાણી રેડો છો, જેથી અમારૂં જીવન ટકી રહે છે, માટે તમને અમારા નમસ્કાર છે. જેનો અમે દ્વેષ કરીએ છીએ અને જે અમારો દ્વેષ કરે છે, તે બધાને આપના ન્યાય પર છોડીએ છીએ. અથ૦ કા. ૩ । સૂ. ૨૭ । મ. ૧ થી ૬.

આ મંત્રો દ્વારા પરમાત્માને સર્વવ્યાપી સમજવા માટે મન છ દિશાઓની પરિક્રમા કરે છે, એટલા માટે એ છ મંત્રોનાં નામ મનસા પરિક્રમા છે. એ મંત્રોને યથાર્થ સમજવા વાળા કોઇ વખતે તથા કોઇ પણ જગ્યાએ જઇને પાપ કરી શકતા નથી; કારણ કે તે સમજે છે કે પરમાત્મા તેના દરેક પાપને જુએ છે.

અથ ઉપસ્થાન મંત્રાઃ

ઉપસ્થાનનો અર્થ પાસે બેસવું એવો થાય છે. આ ચાર મંત્રોથી પરમાત્માની પાસે આસન અગર સમાધિ લગાવીને બેસવું જોઇએ.

ઓ૩મ્ ઉદ્વયં તમસસ્પરિસ્વઃ પશ્યન્ત ઉત્તરમ્ । દેવં દેવત્રા સૂર્યં મગન્મ જ્યોતિરુત્તમમ્ ॥૧॥ ॥૧૪॥ યજુ૦ અ૦ ૩૫ મં. ૧૪

(વયં) અમે (તમસઃ) અંધકારથી (પરિ) દૂર (પશ્યન્તઃ) દેખવાવાળા (સ્વઃ) સુખ સ્વરૂપ (ઉત્તરમ્) પ્રલયની પછી રહેવા-વાળા (દેવમ્) ઇશ્વરને (દેવત્રા) ઉત્તમ ગુણો સાથે (સૂર્યમ્) ઉત્પન્ન કરવાવાળાને (અગન્મ) મળે (જ્યોતિ) તેજ સ્વરૂપ(ઉત્તમમ્) શ્રેષ્ઠ. ॥૧॥

ભાવાર્થઃ—હે મહાદેવ ! તું સર્વ અંધકારથી અલગ, સુખસ્વ-રૂપ, પ્રલયની પછી પણ સદા વર્તમાન, પ્રકાશકોનો પણ પ્રકાશક, ચરાચરનો આત્મા, જ્ઞાનસ્વરૂપ, અને સર્વથી શ્રેષ્ઠ, એવા સ્વરૂપે તમને જાણીને અમે લોકો આપની શરણે આવ્યા છીએ. અતઃ આપજ અમારી રક્ષા કરો. (૧) ૧૪.

ઓ૩મ્ ઉદુત્યં જાતવેદસં દેવં વહન્તિ કેતવઃ । દશે વિશ્વાય સૂર્ય્યમ્ ॥ (૨) ૨ ॥૧૫॥ યજુ૦ અ૦ ૩૩ મંત્ર. ૩૧

(ત્યમ્) તેને (જાતવેદસં) જગત્ ઉત્પન્ન કરવા વાળાને (દેવમ્) દિવ્યસ્વરૂપ (વહન્તિ) બતાવે છે. (કેતવઃ) વસ્તુઓ (દશે) બતાવવા માટે (વિશ્વાય) બધાને. (સૂર્ય્યમ્) ચરાચર ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ:—હે જગદીશ્વર! તું સકળ જગત્નો ઉત્પાદક, વેદરૂપી ઉત્તમ જ્ઞાન પ્રગટ કરનાર સર્વજ્ઞ અને જીવાત્માનો પ્રકાશક છે. તમારી મહિમા સર્વને બતાવવા માટે વેદ અને સંસારના પદાર્થો વાવટાનું કામ આપે છે, અર્થાત્ જે પ્રમાણે વાવટો રસ્તો બતાવી સુગમતા કરી આપે છે, તેવી રીતે સર્વ સ્વાભાવિક વસ્તુઓ પરમેશ્વરનું ભાન કરાવે છે. (૨) ૧૫.

ઓરૂમ્ ચિત્રં દેવાનામુદગાદનીકં, ચક્ષુર્મિત્રસ્ય વરુણસ્યાગ્નેઃ। આ પ્રાદ્યાવા પૃથિવી અન્તરિક્ષ ઁ સૂર્ય્ય આત્મા જગતસ્તસ્થુષશ્ચ સ્વાહા ॥૩॥૧૬॥ ય. અ. ૧૩. મં. ૪૬.

(ચિત્રમ્) અદ્દભુત (દેવાનામ્) વિદ્વાનો તથા લોકો (મિત્રસ્ય) (મિત્રની (ઉદગાત્ સદા પહોંચે છે. (અનીકમ્) બળ (વરુણસ્ય) શ્રેષ્ટ (આપ્રા) ધારણ કરે છે. (દ્યાવા) દિવ્યલોક (પૃથિવી) ભૂમિ (અન્તરિક્ષમ્) આકાશ (આત્મા) અન્તર્યામી (જગત્) જંગમ (તસ્થુષઃ) સ્થાવર (સ્વાહા) સત્ય છે. ॥૩॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામિન્! જો કે સંસારના પદાર્થો આપનું ભાન કરાવે છે, છતાં પણ આપ અદ્દભુત અને વિચિત્ર છો. આપ દિવ્ય પદાર્થોનું બળ છો, આપ સૂર્ય ચંદ્ર અને અગ્નિના ચક્ષુ અથવા પ્રકાશક છો. ભૂમિ આકાશ અને તદન્તર્ગત લોક બધા આપના સામર્થ્યમાં છે, આપ ચર, અચર, જગતના ઉત્પાદક અને અન્તર્યામી છો. હે પ્રભો! અમે એવા બળવાન્ થઇએ કે સદૈવ મન વાણી અને કર્મથી સત્યજ ગ્રહણ કરીએ. (૩) ૧૬.

ઓ૩મ્ તચ્ચક્ષુર્દેવહિતં પુરસ્તાચ્છુક્રમુચ્ચરત્ । પશ્યેમ શરદઃ શતં જીવેમ શરદઃ શતં ૬ શૃણુયામ શરદઃ શતં પ્રબ્રવામ શરદઃ શતમદીનાઃ સ્યામ શરદઃ શતં ભૂયશ્ચ સરદઃ શતાત્ ॥૪॥૧૭॥ યજુ. અ. ૩૬ મં. ૨૪.

(તત્) તે (ચક્ષુઃ) જોવાવાળા (દેવહિતં) વિદ્વાન્ લોકોના હિતને માટે (પુરસ્તાત્) પહેલેથી (શુક્રમ્) શુદ્ધ (ઉચ્ચરત્) છે. (પશ્યેમ) જોઇએ (શરદઃ) વર્ષ (શતં) સો (જીવેમ) જીવીએ (શૃણુયામ) સાંભળીએ (પ્રબ્રવામ) બોલીએ (અદીનાઃ) સ્વતંત્ર (સ્યામ) થઇએ (ભૂયઃ) ફરીથી. ॥૪॥

ભાવાર્થઃ—હે દિવ્ય સર્વ દર્શક! આપ અનાદિ કાળથી વિદ્વાન્ અને સંસારના હિતાર્થ શુદ્ધ હાજર જ છો. હે પ્રભુ! અમે આપને સો વર્ષ સુધી જોઇએ સાંભળીએ, અને આપના નામની પ્રશંશા કરીએ તથા સો વર્ષની ઉમ્મર સુધી પરાધીન પણ ન થઇએ, અને સો વર્ષથી વધુ જીવીએ તો પણ એ પ્રમાણેજ રહીએ.(૪) ૧૭.

ઉપર પ્રમાણે ઉપસ્થાન મંત્રો બોલી ફરીથી શન્નો દેવી... મંત્ર બોલી ત્રણ વખત આચમન કરવું.

અથ ગુરૂમંત્રઃ

ઓ૩મ્ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ । તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ । ધિયોયોનઃ પ્રચોદયાત્ ॥૧૮॥ યજુ૦ અ૦ ૩૬ મં.૩.

(ઓ૩મ્) પરમેશ્વરનું મુખ્ય નામ (ભૂ:) પ્રાણદાતા (ભુવ:) દુ:ખ દૂર કરવા વાળો (સ્વ:) સુખ સ્વરૂપ (તત્) તે (સવિતુ:) ઉત્પાદકના (વરેણ્યં) ઉત્તમ (ભર્ગ:) પાપનાશક સ્વરૂપ (દેવસ્ય) ઇશ્વરનું (ધીમહિ) ધ્યાન ધરીએ છીએ (ધિય:) બુદ્ધિને (યઃ) જે (નઃ) અમારી (પ્રચોદયાત્) વધારે છે.

ભાવાર્થ:—જે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું સર્વોત્તમ નામ ઓંકાર છે, જે સંપૂર્ણ જંતુઓનો પ્રાણદાતા છે, તથા પ્રાણોથી પણ પ્રિય છે, જે સજ્જનોના દુ:ખને દૂર કરીને નિત્યાનંદમાં રાખે છે, જે સર્વજ્ઞ, સર્વવ્યાપી અને સર્વ શક્તિમાન્ છે, જે અનંત બ્રહ્માંડનું તથા એની અંતર્ગત સંપૂર્ણ વસ્તુઓનું આદિ કારણ, પાલક તથા લય-કારક છે, જે અનંત, ગ્રહણ કરવા લાયક છે; એવા સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ નિરંજન, નિરાકાર, નિરાધાર નિર્વિકાર, અધમોદ્ધારક, ધર્માર્થકામમોક્ષપ્રદ છે, એમનું અમે ધ્યાન ધરીએ છીએ, કે તે અમારી બુદ્ધિને દુરાચારથી બચાવીને સદાચારમાં સ્થિર કરે.

એ પ્રમાણે બધા મંત્રોના અર્થથી પરમેશ્વરની આગળ ઉપાસના કરીને નીચેના મંત્રથી આત્મ સમર્પણ કરવું કે:—હે ઇશ્વર દયાનિધે! આપની કૃપાથી જે કાંઇ ઉત્તમ કર્મ અમે કરીએ છીએ, તે સર્વ આપને અર્પણ કરીએ છીએ, જેથી અમે લોકો આપને મેળવાને ધર્મ અર્થાત્ સત્ય તથા ન્યાયનું આચરણ કરીએ, અર્થાત્ ધર્મથી પદાર્થની પ્રાપ્તિ કરીએ, કામ અર્થાત્ ધર્મ તથા અર્થથી ઇષ્ટ ભોગોનું સેવન કરીએ. અને મોક્ષ અર્થાત્ સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થઇ આનંદમાં રહીએ. એ પ્રમાણે ચારે પદાર્થોની સિદ્ધિ અમે પ્રાપ્ત કરીએ.

અથ નમસ્કાર મંત્રઃ

ઓ૩મ્ નમઃ શંભવાય ચ મયોભવાય ચ નમઃ શંકરાય ચ મયસ્કરાય ચ નમઃ શિવાય ચ શિવતરાય ચ ॥૧૯॥ યજુ૦ અ૦ ૧૬. મં. ૪૧.

(શંભવાય) આનંદ સ્વરૂપને (મયોભવાય) સુખસ્વરૂપને (મયસ્કરાય) સુખ દેવા વાળાને (શિવાય) કલ્યાણ સ્વરૂપને (શંકરાય) ભલું કરવા વાળાને (શિવતરાય) બહુ જ કલ્યાણ કરવા વાળાને (નમઃ) નમસ્કાર છે. ॥૧૯॥

ભાવાર્થ:—હે શંભો ! સુખ દેવા વાળા ! આપના યશનું કેટલું વર્ણન કરૂં ! હે શંકર ! આનંદિત કરવાવાળા ! આપને અમે નમ્રતાથી નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે શિવ ! પરમ શાંતિદેવાવાળા ! આપને અમે વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. ૧૯.

ઇતિ સંધ્યા સમાપ્ત.

દેવયજ્ઞ—અગ્નિહોત્ર.

અથ આચમન મંત્રાઃ

ઓ૩મ્ અમૃતોપસ્તરણમસિ સ્વાહા ॥ ૧ ॥ (પહેલું આચમન કરવું)

ઓ૩મ્ અમૃતાપિધાનમસિ સ્વાહા ॥ ૨ ॥ (બીજું આચમન કરવું)

ઓ૩મ્ સત્યં યશઃ શ્રીર્મયિ શ્રીઃ શ્રયતાં સ્વાહા ॥ ૩ ॥ (ત્રીજું આચમન કરવું)

અંગ સ્પર્શ વિધિ

ઓ૩મ્ વાઙ્ મે આસ્યે ઽસ્તુ ॥૧॥ (ઓઠના ખૂણામાં)
ઓ૩મ્ નસોર્મે પ્રાણોઽસ્તુ ॥૨॥ (બન્ને નાક)
ઓ૩મ્ અક્ષ્ણોર્મે ચક્ષુરસ્તુ ॥૩॥ (બંને આંખો)
ઓ૩મ્ કર્ણયોર્મે શ્રોત્રમસ્તુ ॥૪॥ (બંને કાન)
ઓ૩મ્ બાહ્વોર્મે બલમસ્તુ ॥૫॥ (બંને ભુજાઓ)
ઓ૩મ્ ઉર્વોર્મે ઓજોઽસ્તુ ॥૬॥ (બંને જાંગો)
ઓ૩મ્ અરિષ્ટાનિ મેઽઙ્ગાનિ તનુસ્તન્વા મે સહ સન્તુ॥૭॥

(જમણા હાથમાં પાણી લઇ શરીરના બધા અવયવો ઉપર છાંટવું)

અથ ઈશ્વરસ્તુતિપ્રાર્થના ઉપાસના મંત્ર.

ઓરૂમ્ વિશ્વાનિ દેવ સવિતર્દુરિતાનિ પરાસુવ । યદ્ભદ્રંતન્ન આસુવ ॥૧॥ ય૦ અ૦ ૩૦-૩॥

ઓરૂમ્ હિરણ્યગર્ભઃ સમવર્તતાગ્રે ભૂતસ્ય જાતઃ પતિરેક આસીત્ । સદાધાર પૃથિવી દ્યામુતેમાં કસ્મ દેવાય હવિષા વિધેમ ॥૨॥ યજુ૦ અ૦ ૧૩ મં. ૪.

ઓરૂમ્ ય આત્મદા બલદા યસ્ય વિશ્વ ઉપાસતે પ્રશિષં યસ્ય દેવાઃ । યસ્યચ્છાયાऽમૃતં યસ્ય મૃત્યુઃ કસ્મૈ દેવાય હવિષા વિધેમ ॥૩॥ યજુ૦ અ૦ ૨૫ મં ૧૩.

ઓરૂમ્ યઃ પ્રાણતો નિમિષતો મહિત્વૈક ઇદ્રાજા જગતો બભૂવ । ય ઇશે અસ્ય દ્વિપદશ્ચતુષ્પદઃ કસ્મૈ દેવાય હવિષા વિધેમ ॥૪॥ યજુ૦ અ૦ ૨૩ મં. ૩.

ઓરૂમ્ યેન દ્યૌરુગ્રા પૃથિવી ચ દૃઢા, યેન સ્વઃસ્તભિતં યેન નાકઃ । યો અન્તરિક્ષે રજસો વિમાનઃ, કસ્મૈ દેવાય હવિષા વિધેમ ॥૫॥ યજુ૦ અ૦ ૩૨ મં. ૬

ઓરૂમ્ પ્રજાપતે ન ત્વદેતાન્યન્યો વિશ્વા જાતાનિ પરિતા બભૂવ । યત્કામાસ્તે જુહુમસ્તન્નો અસ્તુ વયં સ્યામ પતયો રયીણામ ॥ ૬ ॥ ઋ, મં. ૧૦ સુ. ૧૨૧ મં. ૧૦

ઓ૩મ્ સ નો બન્ધુર્જનિતા સ વિધાતા,
ધામાનિ વેદ ભુવનાનિ વિશ્વા ।
યત્ર દેવા અમૃતમાન શાના,-
સ્તૃતીયે ધામન્નધ્યૈરયન્ત ॥ ૭ ॥

યજુ. અ. ૩૨ ॥ મં. ॥ ૧૦ ॥

ઓ૩મ્ અગ્ને નય સુપથા રાયે અસ્માન્,
વિશ્વાનિ દેવ વયુનાનિ વિદ્વાન્ ।
યુયોધ્યસ્મજ્જુરાણમેનો, ભૂયિષ્ઠાન્તે
નમ ઉક્તિ વિધેમ ॥ ૮ ॥ ય. અ. ૪૦ ॥ ૧૬ ॥

ઇતિ ઈશ્વર સ્તુતિ પ્રાર્થનોપાસનાઃ

અથ અગ્ન્યાધાન મંત્રાઃ

ઓં ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ। ગોભિલ ગુ૦ પ્ર૦ ૧ ખં. ૧. સૂ. ૧૧ ।

ઓં ભૂર્ભુવઃ સ્વર્દ્યૌરિવ ભૂમ્ના, પૃથિવીવવ્વરિમ્ણા ।
તસ્યાસ્તે પૃથિવી દેવયજનિ પૃષ્ઠેઽગ્નિમન્નાદમન્નાદ્યાયા દધે
॥ ૧ ॥ યજુ. અ. ૩ । મં. ૫ ॥

ઓં ઉદ્બુધ્યસ્વાગ્ને પ્રતિ જાગૃહિ, ત્વમિષ્ટાપૂર્તે સ ૃ
સૃજેથા મયં ચ । અસ્મિન્સધસ્તે અધ્યુત્તરસ્મિન્, વિશ્વેદેવા
યજમાનશ્ચ સીદત ॥ ૨ ॥

યજુ. અ. ૧૫. મં. ૫૪

સામદાધાનમ્

ઓં અયન્ત ઇધ્મ આત્મા જાત વેદસ્તેનેધ્યસ્વ વર્ધસ્વ ચેદ્ધ વર્ધય । ચાસ્માન્ પ્રજયા પશુભિર્બ્રહ્મવર્ચસેનાન્નાદ્યેન સમેધય સ્વાહા ॥ ઈદમગ્નયે જાત વેદસે ઈદન્નમમ ॥૧॥ સૌત્રમન્ત્ર:

ઓં સમિધાગ્નિં દુવસ્યત,ઘૃતૈર્બોધયતાતિથિમ્ । આસ્મિન્ હવ્યા જુહોતન સ્વાહા ॥૨॥ ઈદમગ્નયેઈદન્નમમ ॥યજુ અ. ૩ મં. ૧

ઓં સુસમિદ્ધાય શોચિષે. ઘૃત તીવ્ર જુહોતન । અગ્નયે જાતવેદસે સ્વાહા ॥૩॥ ઈદમગ્નયે જાતવેદસે–ઈદન્નમમ યજુ અ. ૩. મં, ૨.

ઓં તન્ત્વા સમિદ્ભિરંગિરો, ઘૃતેન વર્દ્ધયામસિ । બહુચ્છોચાયવિષ્ઠય સ્વાહા ॥૪॥ ઈદમગ્નયે અંગિરસે ઈદન્ન મમ ॥ યજુ. અ- ૩. મં. ૩ (ત્રીજી સમિધા હોમવી)

ઘૃતાહુતિ ।

ઓં અયન્ત ઇધ્મ આત્મા જાતવેદસ્તેનેધ્યસ્વ વર્દ્ધસ્વ ચેદ્ધ વર્દ્ધય । ચાસ્માન્પ્રજયાપશુભિર્બ્રહ્મવર્ચસેનાન્નાદ્યેન સમેધય સ્વાહા ॥ ઈદમગ્નયે જાતવેદસે ઈદન્નમમ ॥

જલપ્રસેચનમ્.

ઓં અદિતેઽનુમન્યસ્વ ॥ ૧ ॥ (પૂર્વ દિશામાં)
ઓં અનુમતેઽનુમન્યસ્વ ॥૨॥ (પશ્ચિમ દિશામાં)
ઓં સરસ્વત્યનુમન્યસ્વ (ઉત્તર દિશામાં)
ઓં દેવ સવિતઃ પ્રસુવ યજ્ઞં, પ્રસુવ યજ્ઞપતિં ભગાય । દિવ્યો ગન્ધર્વઃ કેતપૂઃ કતંનઃ પુનાતુ વાચસ્પતિર્વાચં ન સ્વદતુ ॥૪॥ યજુ. અ. ૩૦ મં. ૧ (ચારે બાજુ)

આઘારાવાજ્યાહુતિ ।

ઓં અગ્નયે સ્વાહા । ઇદમગ્નયે ઇન્દન્નમમ ॥૧॥ યજુ. અ. ૨૨ મં. ૧૭ (વેદીની ઉત્તરમાં)

ઓં સોમાય સ્વાહા । ઇદં સોમાય ઇદન્ન મમ ॥૨॥ યજુ. અ. ૨૨ મં. ૨૯ (વેદીની દક્ષિણમાં)

આજ્ય ભાગાહુતિ ॥

ઓં પ્રજાપતયે સ્વાહા ॥ ઇદં પ્રજાપતયે ઇદન્નમમ ॥૧॥ યજુ. અ. ૨૨ મં. ૩૨ ॥ (મધ્યમાં)

ઓં ઇન્દ્રાય સ્વાહા ॥ ઇદં ઇન્દ્રાય ઇદન્ન મમ ॥૨॥ યજુ. ૨૨ મં. ૨૭ (મધ્યમાં)

દૈનિક અગ્નિહોત્ર ॥ (પ્રાતઃકાળના મંત્રો)

ઓં સૂર્યો જ્યોતિર્જ્યોતિઃ સૂર્યઃ સ્વાહા ।૧। યજુ. ૩–૯ ॥
ઓં સૂર્યો વર્ચો જ્યોતિર્વર્ચઃ સ્વાહા ॥૨॥ ય૦ ૩. ૯.
ઓં જ્યોતિઃ સૂર્યઃ સૂર્યો જ્યોતિઃ સ્વાહા ॥૩॥ ય. અ. ૩–૯.

ઓં શજૂર્દેવેન સવિત્રા, સજૂરુષસેન્દ્ર વત્યા । જુષાણઃ સૂર્યોવેતુ સ્વાહા ॥૪॥ ય. ૩. ૧૦

સાયંકાલ યજ્ઞમંત્રાઃ

ઓં અગ્નિર્જ્યોતિર્જ્યોતિરગ્નિઃ સ્વાહા ।૧॥ ય૦ ૩ । ૯ ॥
ઓં અગ્નિર્વર્ચો જ્યોતિર્વર્ચ્ચ સ્વાહા ॥૨॥ ય૦ ૩ । ૯ ॥
ઓં અગ્નિર્જ્યોતિર્જ્યોતિગ્નિઃ સ્વાહા ॥૩॥ ય૦ ૩ । ૯ ॥
ઓં સજૂર્દેવેન સવિત્રા, સજુરાત્રેન્દ્રવત્યા ।
જુષાણો અગ્નિર્વેતુ સ્વાહા ।૪॥ ય૦ ૩ । ૪ ॥

પ્રાતઃ સાયંમન્ને વખતના મંત્રો.

ઓં ભૂરગ્નયે પ્રાણાય સ્વાહા ॥ ૧ ॥ ઈદમગ્નયે પ્રાણાય ઈદન્ન મમ ।

ઓં ભુવર્વાયવેઽપાનાય સ્વાહા । ઈદં વાયવેઽપાનાય ઈદન્ન મમ ॥૨॥

ઓં સ્વરાદિત્યાય વ્યાનાય સ્વાહા ॥૩॥ ઇદમાદિત્યાય વ્યાનાય ઇદન્ન મમ ॥૩॥

ઓં ભૂર્ભુવઃ સ્વરગ્નિ વાય્વાદિત્યેભ્યઃ પ્રાણાપાનવ્યાનેભ્યઃ સ્વાહા। ઇદમગ્નિ વાય્વાદિત્યેભ્ય પ્રાણાપાનવ્યાનેભ્યઃ ઇદંનમમ ॥૪॥

ઓં આપો જ્યોતિરસોઽમૃતં, બ્રહ્મભૂર્ભુવઃ સ્વરો સ્વાહા ॥૫॥

ઓં યાં મેધાં દેવગણાઃ પિતરશ્ચોપાસતે। તયા મામદ્ય મેધયાઽગ્ને મેધાવિનં કુરૂ સ્વાહા ॥૬॥ યજુ૦ ૩૨।૧૪॥

ઓં વિશ્વાનિદેવ સવિતર્દુરિતાનિ પરાસુવ, યદ્ભદ્રં તન્ન આસુવ સ્વાહા ॥૭॥ યજુ૦ ૩૦ ૩॥

ઓં અગ્ને નય સુપથા રાયે અસ્માન્ વિશ્વાનિ દેવ વયુનાનિ વિદ્વાન્। યુયોધ્યસ્મજ્જુહુરાણમેનો,ભુયિષ્ઠાન્તે નમ ઉક્તિં વિધેમ સ્વાહા ॥૮॥ યજુ૦ ૪૦ ।૧૬॥

ઓ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ- ધિયોયોનઃ પ્રચોદયાત્ સ્વાહા ।૯।

આત્મ સમર્પણમ.

ઓં યદસ્ય કર્મણોઽત્યરીરિચં યદ્વા ન્યુનમિહાકરમ્। અગ્નિષ્ટત્સ્વિષ્ટકૃદ્વિદ્યાત્સર્વં સ્વિષ્ઠં સુહુતં કરોતુમે। અગ્નયે

સ્વિષ્ટકૃતે સુહુતહુતે સર્વ પ્રાયશ્ચિત્તાહુતીનાં કામાનાં સમર્દ્ધ-યિત્રે સર્વાન્નઃ કામાનત્સમર્દ્ધ્ય સ્વાહા ॥ ઇદમગ્નયે સ્વિષ્ટ-કૃતે, ઈદં ન મમ ॥

ઓં વસો પવિત્રમાસિ શતધારં. વસોઃ પવિત્રમસિ સહસ્ત્રધારં । દેવસ્ત્વા સવિતા પુનાતુ વસો, પવિત્રેણ શત ધારેણ સુપ્વા કામધુક્ષઃ ॥

ઓં સર્વં વૈ પૂર્ણં ઁ સ્વાહા ॥

॥ શાન્તિપાઠ ॥

ઓં દ્યોઃ શાન્તિરન્તરિક્ષ ઁ શાન્તિઃ, પૃથિવી શાન્તિ રાપઃ, શાન્તિરોષધયઃ શાન્તિઃ । વનસ્પતયઃ શાન્તિર્વિશ્વે દેવાઃ શાન્તિબ્રહ્મ શાન્તિઃ, સર્વ ઁ શાન્તિઃ શાન્તિરેવ શાન્તિઃ સા મા શાન્તિ રેધિ ॥

મનુષ્યનાં નિત્ય કર્મો.

૧ ઇશ્વરની ઉપાસના.

૨ બ્રહ્મચર્ય પાલન તથા વ્યાયામ.

૩ સતશાસ્ત્રોનુ અધ્યન.

૪ પુરૂષાર્થી થવું.

૫ સત્સંગ કરવો—સહકુંટુંબ સાથે.

૬ દાનશીલ થવું.

૭ સમાજ સેવા તથા ધર્મ સેવા કરવી.

૮ નિરાધારોનું રક્ષણ કરવું.

૯ સ્વદેશ પ્રેમી બનવું.

૧૦ સંગઠનમાં જોડાવું.

આર્ય સમાજના નિયમ.

૧ સર્વ સત્ય વિદ્યા અને જે પદાર્થ વિદ્યાથી જાણવામાં આવે છે તે સર્વનું આદિ મૂળ પરમેશ્વર છે.

૨ ઇશ્વર સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ, નિરાકાર, સર્વ શક્તિમાન, ન્યાયકારી, દયાળુ, અજન્મા, અનન્ત, નિર્વિકાર, અનાદિ અનુપમ, સર્વાધાર, સર્વેશ્વર, સર્વવ્યાપક, સર્વાન્તર્યામી, અજર, અમર, અભય, નિત્ય પવિત્ર અને સૃષ્ટિ કર્તા છે. માટે એનીજ ઉપાસના કરવી યોગ્ય છે.

૩ વેદ સત્ય વિદ્યાઓનું પુસ્તક છે. વેદ ભણવા અને ભણાવવા તથા સાંભળવા અને સંભળાવવા એ સર્વ આર્યોનો પરમ ધર્મ છે.

૪ સત્યનું ગ્રહણ કરવામાં અને અસત્યનો ત્યાગ કરવામાં સર્વદા ઉદ્યત-તૈયાર રહેવું જોઇએ.

૫ સર્વકામ ધર્માનુસાર અર્થાત સત્ય અને અસત્યનો વિચાર કરીને કરવાં જોઇએ.

૬ સંસારનો ઉપકાર કરવો અર્થાત શારીરિક, આત્મિક અને સામાજીક ઉન્નતિ કરવી, એ આ સમાજનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે.

૭ સર્વ સાથે પ્રીતિપૂર્વક ધર્માનુસાર યથાયોગ્ય વર્તવું જોઇએ.

૮ અવિદ્યાનો નાશ અને વિદ્યાની વૃદ્ધિ કરવી જોઇએ.

૯ પ્રત્યેકે પોતાની ઉન્નતિથી સંતુષ્ટ નહિ રહેતાં સર્વની ઉન્નતિમાં પોતાની ઉન્નતિ સમજવી જોઇએ.

૧૦ સર્વ મનુષ્યોએ સામાજીક સર્વ હિતકારી નિયમો પાળવામાં પરતંત્ર રહેવું જોઇએ, અને પોતપોતાના હિતકારી નિયમો પાળવામાં સ્વતંત્ર રહેવું જોઇએ.